

SVIESA

1

LIEPA-RUGPJŪTIS-RUGSĒJIS, 1944

TARYBINĖS LIETUVOS SOSTINĖS VILNIAUS VAIZDAS.

No. 3

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Workers Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn 6, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras.

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York, under the Act of March 3, 1879.

TURINYS

Siauskite, Vėjal! Eilėraštis. Salomėja Nėris	75
Išvadotam Kaimo. Eilėraštis. Leit. St. Rimantas	75
Naujuoju Keliu Kare ir Taikoj. A. B.	76
Chinija ir Jos Ateitis. Dr. A. Petrika	78
Kovotojas-Poetas. Rašo Pranas Oleka.	81
Pergalės Daina. Eilėraštis. V. Valaitis	82
Draugams. Eilėraštis. V. Valaitis	82
Smūgiai Livonijos Vokiečiams. P. Pakarklis	83
Sunkios Dienos. Pasakėčia. V. Mozūriūnas	86
Paslaptis. Pasakėčia. Petras Cvirka	88
Lietuvos Liaudies Duktė. Eilėraštis. Vacys Reimeris	92
Grįžkit! Eilėraštis. Salomėja Nėris	94
Kovos Įstatymas. St. Jasilionis	95
Berniukas. Eilėraštis	96
Ir Liejasi Kraujas Eilėraštis. P. Pilėnas	97
Lakštingala Negali Nečiulbėti. Eilėraštis. Salomėja Nėris	97
Miskas ir Tėvynė. Eilėraštis. A. Dagilis	97
Trys Eilėraščiai iš Fronto. E. Mieželaitis	98
Karo Kelias. Eilėraštis. Kostas Korsakas	99
Aš Mačiau. Eilėraštis. A. Dagilis	99
Kovos Lauke. Eilėraštis. V. Audronaša-Suchockis	100
Šlama Liepos. Eilėraštis. Stasys Jasilionis	100
Amžinasis Miestas. Eilėraštis. Antanas Venclova	101
Is "Likusiai Nelaisvėje." Eilėraštis. Kostas Korsakas	104
Sugrįžimas. Eilėraštis. Kostas Korsakas	104
Knygų Apžvalga	105

SVIESA

The Light

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck Street, Brooklyn 6, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras. Atsakomybą už redaktorius: A. Bimba.

No. 3. Liepa-Rugpjūtis-Rugsėjis (July-August-September) Metai XI

Siauskite, Vėjai!

Ar obelaitės tėviškės soduos
Galvas baltąsias vis panarinę?
Siauskite, vėjai—smarkūs ir godūs,—
Pavasariniai, pavasariniai!

Džiaugtis, gyventi daigas sukrito,
Kurti, mylėti žemė sukilo.
Vandenys Dniepro, vandenys Pruto,
Vandenys sraunūs Nemuno žilo.

Amžiam vaikystės—pasakas sakęs
Apie galiūnus, apie stebūklus!
Dabar kasdien juos mato mūs akys:
Koki petingi, koki jie kukliūs...

Žingsniais tokiais jie erdvę matuoja,
Žirgai tokiais jų įkerta suoliais,—
Priešas tik lekia vėju šaltuoju,—
Rudenio lapas, žemėn nupuolęs.

Džiūgausim greitai tėviškės soduos,
Sielvartą juoda jau numarinę.
Siauskite, vėjai,—smarkūs ir godūs,—
Pavasariniai, pavasariniai!

Salomėja Nėris.

Išvaduotam Kaime

Paskendo dūmuose kaimelis mažas.
Ir ežero pakrantėmis mirtis nuėjo...
Padangę kruvini gaisrai nudažė
Ir karštus pelenus dar blaško vėjas.

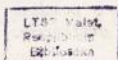
Mums aukštos pušys šakomis mojava,
Kai laisvės vėliavą į kaimą nešėm.
Ir kaimo vardą—tokį artimą ir savą.
Į širdį ir į vėliavas krauju įrašėm.

Į vakarus patrankų griausmas nusirito
Ir priešo kruvinos beliko pėdos—
Jau greit ir tėviškė pasveikins laisvės rytą,
Numetus jungą priespaudos ir gėdos.

Kur buvo pelenai—stovės seklyčios aukštos;
Kur buvo kraujas—ten pražys jurginai.
Vėl krykštaus gatvėje vaikai ir paukščiai
Ir ežere žydės dangaus mėlynė.

Jau būsim pergalę seniai atšventę
Ir kaimie tėviškės kur židinį suradę
Dažnai minėsime kaimą ežero pakrantėj,
Kur mus kovon Motieka vedė.

Leit. St. Rimantas.

L 32464

NAUJUOJU KELIU KARE IR TAIKOJ

A. B.

1943 metų gruodžio mėnesio pradžioje Irano sostinėje Teherane susirinko prezidentas Franklin Delano Roosevelt, premjeras Winston Churchill ir premjeras Joseph Stalin. Šios nepaprastos konferencijos visas žmoniškas pasaulis laukė dideliu nekantrumu. Laukė todėl, kad nemažai geros valios žmonių rimtai abejojo apie Jungtinių Valstijų, Anglijos ir Tarybų Sąjungos pajėgumą surasti bendrąjį kelią į pilną pergalę ir pastovią taiką. Ar galimas pastovus kooperavimas tarpe socializmo ir demokratinio kapitalizmo? Teherano konferencija turėjo duoti atsakymą. Hitleris ir jo štabas visą savo politiką rėmė Jungtinių Tautų šeimoje, ypatingai tų trijų didžiųjų valstybių koalicijoje, pasidalinimu interesų.

Po kelių ilgų vilties, abejojimo, baimės ir troškimo dienų išvargintas pasaulis susilaukė Teherano konferencijos dalyvių sekamos deklaracijos:

Mes, Amerikos Jungtinių Valstijų prezidentas, Didžiosios Britanijos ministeris pirmininkas ir Sovietų Sąjungos premjeras, susirinkę šiame mūsų talkininko sostamiestyje, Teherane, tarėmės per šias keturias paskutines dienas ir sudarėme ir sutvirtinome bendrąją mūsų politiką.

Mes pareiškiamo pasiryžimą, kad mūsų kraštai veiks išvien kare ir sekančioj po jo taikoje.

Dėlei karo, tai mūsų karo štabai dalyvavo mūsų svarstymuose prie apvalaus stalo ir mes suderinome savo planus vokiečių jėgoms sunaikinti. Mes pasiekėme pilno susitarimo kas liečia plotmę ir laiką veiksmų, kurie bus daromi iš rytų, vakarų ir pietų. Bendrasis susitarimas, kurio mes čia pasiekėme, užtikrina, jog pergalė bus mūsų.

O kas dėl taikos, tai mes esame tikri, kad mūsų sutartinė padarys ją pastovia taika. Mes pilnai matome didžiausią atsakomybę, guliančią ant mūsų ir visų tautų, padaryti tokią taiką, kurią nuoširdžiai priims milžiniškoji dauguma mūsų pasaulio tautų ir pašalins karo rykštę ir baisenybę daugeliui gentkarčių.

Su savo diplomatiniais patarėjais mes apžvelgėme ateities klausimus. Mes stengsimės patraukti į bendradarbiavimą ir veiklų dalyvavimą visas tautas, dideles ir mažas, kurių širdis ir protas yra pasišventę, kaip ir pačių mūsų tautų, panaikininui tironijos ir verguės, priespaudos ir nepakantumo. Mes mielai noru priimsime jas, kai jos pasirinks ateiti į demokratinųjų tautų pasaulinę šeimą.

Jokia pasaulyje jėga negali pastoti mums kelių sunaikinti vokiečių armijas sausumoje, jų submarinus jūroje ir jų karinius fabrikus iš oro. Mūsų atakos bus neatlaidžios ir eis vis didyn ir didyn.

Išeidami iš šių draugingų pasitarimų, mes žvelgiame su pasitikėjimu ton diendon, kuomet visos pasaulio tautos galės laisvai gyventi, neliečiamos tironų, pagal įvairius savo pamėgimus ir pagal savo sąžines.

Čia mes susirinkome su vilčia ir pasiryžimu. Iš čia mes išsiskirstome kaippo draugai fakte, dvasioje ir tikslė.

Labai teisingai Teherano konferenciją Earl Browder pavadina istoriniu posukiu ir mūsų keliu kare ir taikoje. Jos istorinės prasmės apibudinimui jis parašė ištisą knygą.* "Teherano politika," jis teigia, "suteikia mums militarinį užtikrinimą pašalinimui iš Europos hitlerizmo ir politinį užtikrinimą įsteigimui pastovios taikos po karo, kuri išluos karo pavietrę daugeliui ateities gentkarčių. Todėl, mūsų supratimu, atsakymas visoms tautinėms ir pasaulinėms problemoms remiasi Teherano konferencija."

KONFERENCIJOS NUTARIMAI PRAKTIKOJE.

Kiekvienas svarbus istorinis posukis pilnai suprantamas ir įvertinamas tiktai daug vėliau. Tolygiai, galima spėti, Teherano konferencija susilauks pilno įvertinimo tiktai ateityje. Ateities istorikai pažvelgs į mūsų gaudynę "bešališkai" ir įdės į istorinius rėmus jos

*Teheran—Our Path in War and Peace, Earl Browder, International Publishers, Inc., 1944.

epochinius įvykius. Teheranas atsisotos visos šios gdynės centre kaip pabaiga vieno laikotarpio ir pradžia kito.

Konferencijos deklaracija yra tiktai principų paskelbimas. Praktiškėjie, greitėjie konferencijos nutarimai atskleidžia tiktai gyvenimo eigoje. Karo laimėjimo strategija tiktai dabar pasireiskia visoje šviesoje. Priešo mušimas iš rytų, vakarų ir pietų yra Teherano sutarties pravedimas gyveniman. Žygiai dėl pastovios taikos įsteigimo tiktai pradeda reikštis formoje pasitarimų dėl šelpimo karo nutartėjusių žmonių, dėl ateities tarptautinės finansinės struktūros, dėl sukūrimo pastovios tarptautinės organizacijos taikai palaikyti ir tt. Laikui bėgant pilnai atsiskleis visi Teherano nutarimai ir susitarimai.

Tačiau būtų didžiausia klaida laukti arba tikėtis tu nutarimų mechaniško, automatiško įsigyvendinimo. Ypatinai aštriai ir pagrįstai nuo to pavojaus persergsti Browderis savo knygoje. Pasaulis yra matęs ir pergyvenęs daug svarbių konferencijų ir susitarimų. Daug jų turėjo prakilnius tikslus ir aukštus idealus. Prieš šį karą įvykusius tarptautinius saskridžius taikai palaikyti ir nusiginkluoti galima priskaityti prie tokių konferencijų. Deia, jos visos neįpildė žmonijos troškimo. Didžiosios katastrofos nebuvo išvengta. Todėl, kad žmonija nebuvo paruošta jų supratimui ir jų nutarimų pravedimui gyvenime. Ir Teheranas gali susilaukti to paties likimo, jeigu Jungtinių Tautų žmonės nebus pilnai supažindinti su deklaracijos principais ir nesusimobilizuos tų principų išlaikymui.

“Prieš ar už Teheraną—štai amerikėnės ir pasaulinės politikos kėrtinis akmuo busimajam laikotarpiui, pakol Teherano principai nebus pilnai praveisti gyveniman,” teigia Browderis. “Teherano sutartis duoda platformą, ant kurios galima ir turi būti sutraukti visi pirmynžiūrį vyrai ir moterys visų klasių ir visų politinių ideologijų, viską kitą padarant antrinės svarbos reikalu ir panaudojant vienintėliam tikslui: kad sudaryti tvirtą ir pasekmingą žmonių daugumą ir pastatyti šią tautą į visą pasaulį ant Teherano kelio.” Arba Amerika ir visas pasaulis eis Teherano konferencijos nutiestu keliu, arba vėl užviešpataus gdynė suirutės, krizių, konvulsijų, kompeticijos, karų ir barbarizmo.

TAI KOKS TAS TEHERANO KELIAS YRA?

Šis kelias yra priešingas tam, kuriuo dauguma žmonijos ėjo laikotarpyje tarpe Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų. Tai buvo kelias, kuris pagimdė visoje istorijoje negirdėtą ekonominę tarptautinę krizę, fašizmą ir dabartinį karą. Tai buvo kelias, pagrįstas teorija ir praktika, jog *demokratinės kapitalistinės šalys negali pastoviai ir lojaliskai sugyventi ir bendradarbiauti su didžiąja Tarybų Sąjunga, su vienu šeštadaliu pasaulio, kuris po 1917 metų priėmė socialistinę naminę santvarką*. Amerikoje šita teorija ir praktika buvo atstovaujama Harding-Coolidge-Hoover režimo.

Teherano konferencija reiškia griežtą pasisukimą, visišką ir pilną pakeitimą gairių. Jungtinės Tautos (pirmoje vietoje Jungtinės Valstijos, Tarybų Sąjunga ir Didžioji Britanija) susitarė ne tik laikytis išvien, bet besąlyginiai *darbuotis* išvien—ne tik laimėjimui karo, bet taipgi atsteigimui ir palaikymui taikos, ir ne tik atstatymui, bet taipgi palaikymui atdarų ekonominių, politinių ir socialinių kelių visos žmonijos progresui į laisvą ir gerbūvį gyvenimą.

Šių naujų gairių svarba ir didybė tiktai dabar pradeda atsiskleisti praktikuose žygiuose. Jau visiems matomi Teherano sutarties vaisiai karo frontuose. Jau visi matome Teherano sutarties pasekmes Jugoslavijoje, Italijoje ir Francijoje, ir Lenkijoje. Daugiau paaiškės įvykių eigoje. Svarbu, kad pagaliau Teherano susitarimas pravedamas gyveniman. Demokratinio kapitalizmo ir socializmo bendradarbiavimas jau gyvenamas!

Teherano konferencijos nustatytos žmonių gairės gali iškelti ir iškelia visą eilę filosofikų klausimų. Pavyzdžiui: Ar Teheranas reiškia, kad nebebus jokių lenktynių tarpe kapitalizmo ir socializmo? Ar tas reiškia, kad kapitalizmas padaromas amžinu? Argi jau pašalinama demokratinėse kapitalistinėse šalyse klasių kova? Ar tose šalyse panaikinas socialės revoliucijos pagrindas? Ar tas reiškia, kad socializmui nebegrūmoja pavojus iš kapitalizmo pusės? Bet diskusijos šiais ir panašiais klausimais privalo palaukti ramaus laikotarpio. Be to, pats gyvenimas, sutvarkytas ir vedamas Teherano konferencijos dvasioje, atsakys į visą eilę tų klausimų.

(Tąsa ant 91 pusl.)

CHINIJA IR JOS ATEITIS

DR. A. PETRIKA

Nei viena pasaulio šalis nėra taip suvargusi, taip nuskurdusi, kaip Činija, kurioje gyvena apie 400 milijonų geltonosios rasės žmonių. Badas, cholera, maras, tyfas ir visokios kitos epidemijos ten per amžius skina sau tūkstančius aukų. Chinų žemė prasta, o žmonių perviršis gana didelis. Apšvietos, tautinio sąmoningumo, vienybės ir bendro kultūringumo stoka—ten kiekvienuose vartuose žydi. Tuo chinų silpnumą naudojami svetimieji ir dar labiau didino jų skurdą.

MAO TSE-TUNG

Tačiau net ir taip prislėgti bei išnaudojami chinai parodė savarankaus galvavimo pajėgumą. Jų didžiojo vado d-ro Sun Yatseno įspiruoti, jie nusikratė mandžiu dinastijos jungą (užkartą jiems 1644 m.) ir 1912 m. vas. 7 d. paskelbė savo kraštą esant demokratine respublika. Kol Sun Yatsenas buvo gyvas, visos partijos ten buvo lygiai traktuojamos, buvo vidujinis visų bendradarbiavimas. Bet po jo mirties (1925 m.) ten prasidėjo civilinis karas. Mat, vienas Činijos generolų, Čiang Kaišekas, pasiskelbė naujos respublikos dikta-

torium ir Kuomintango (nacionalistų partijos) vadu. Stambių žemvaldžių-dvarininkų padedamas, jis užsigėidė pasmaugti pažangųjį Činijos darbininkų sąjudį, kurio centru buvo ir yra Kungčantangas (Kom. Partija). Šis civilinis karas tarp feodalinių Čiang Kaišeko šalininkų ir pažangiųjų liaudies sluoksnių, reikalaujančių žemės reformos ir demokratinės santvarkos, tęsėsi per 10 metų (1927—37). Tokia padėtis dar labiau nualino ir taip jau begalo nuskurdusį kraštą ir išžudė tūkstančius jo piliečių.

Naudodamiesi vidujine chinų nesantaika, 1931 m. japonai pasiglemžė derlingiausią jų provinciją—Mandžiūriją, o 1937 m. įsibriovė ir į pačią Činiją. Jie pasigrobė turtingiausias bei pramoningusias to krašto sritis, užėmė jų miestus, uostus ir geležinkelius. Paimdami Hunan provincijos sostinę Čangšą, jie perkirto Činiją veik pusiau: sau pasiėmė geriausiąją jos dalį, o Čiang Kaišeko globai paliko vien tyrlaukių ir dykumas...

Per 7 metus karo japonai ne tik baisiai nualino visą Činiją, bet tūlas jos dalis privėdė net prie bado. Tarptautinio Šalpos Komiteto sekretorius George E. Adams sako, jog pietų Činijoje milijonas žmonių badauja, tūkstančiai jų jau išmirę, o kiti tūkstančiai dar laukia mirties! Kvantungo provincijos siaučia ne tik badas, bet cholera, raupai, maras, šiltinė, tyfas ir kitos ligos. Daugelyje kaimų išmirė iki 80% gyventojų, o kiti kaimai ir visai ištuštėjo. Ryžių ir kitų maisto reikmenų ten įvežti neleidžia japonai, kurie laiko savo rankose visas susisiekimo priemones. Kurie žmonės dar gali paeiti, pėsti traukia į siaurę darbo bei duonos jieskoti. Dauguma jų, aišku, miršta pakelėse, nes nusilpęs kūnas negali ilgoksi kelionės tęsti. Kas blogiausia, tai kad bado šmėkla ten kelia savo galvą vis aukščiau: išbadėję žmonės suvalgė net javų sėklas, taigi nebus kuo laukus užsėti nei sekamaiais metais! O prie to japonai briausiasi jų kraštą vis giliau. Padėję blogina dar ir negirdėta finansinė infliacija: doleris dabar vertas tik pusės senesniųjų laikų cento. Taigi

reikmenų kainos iškilo 200 kartų! Tarpt. Šalpos K-to mėnesinis biudžetas siekia milijono chinų dolerių (apie \$50,000). Bet tai tik lašas toje vargo ir bado jūroje! Su tokia mizerna suma K-tas gali aprūpinti tik mažą badaujančių dalelę. K-tui darbą sunkina ne tik pinigų stoka, bet ir transportacijos priemonių sutrikimas. Japonai tik ir laukia tokios chaoso padėties, t. y., nori, kad badas priverstų chinus jiems vergauti.

Chinijos militarinė, ekonominė ir politinė padėtis yra begalo prasta; ji negali atsispirti prieš karingą 70-ties milijonų japonų tautą. Jos pramonė veik visą yra japonų rankose. Čiang Kaišeko 3,000,000 armija pasilaiko daugiausia tik užsienio pagalba. Jo valdomoj dalyje siaučia ne tik badas, ligos, infliacija bei neraštingumas, bet ir *autokratiškiausias režimas*, visokios demokratybės stoka. Tai, rodos, turėtų matyti Čiang Kaišekas ir stengtis pašalinti tas blogybes, kurios kliudo Chinijos žmonėms susivienyti visų bendram siekiui ir išstatyti vieningą frontą prieš įsiveržėlius japonus.

Deja, Čiang Kaišekas nei nebando padėties gerinti. Milijonas geriausių jo karių, aprūpintų Amerikos ginklais, vietoj kariavus prieš japonus, — blokaduoja šiaurinės Chinijos pažangųjį sparną, *partizanus*, kurie kasdien kovoja prieš japonus. Šiaurinė chinų liaudies armija, tai pasaulio didžiausia partizanų organizacija, nors menkai ginkluota ir nepakankamai išlavinta. Šią priešjaponišką partizanų armiją Čiang Kaišeko vyriausybė ne tik nereikia, bet nuo 1939 m.—militariniai ir ekonominiai smaugia. Tačiau nors ir taip neigiami partizanai, vadovaujami generolų Ču Teh ir Mao Tse, atkariavo nuo japonų didelę Chinijos dalį, kurioje gyvena 60 milijonų žmonių. Tie milijonai potencialių mūsų sąjungininkų galėtų labai daug padėti kovoje prieš japonus, jeigu tik mes juos deramai apginkluotume ir aprūpintume kitomis būtiniausiomis reikmenimis. Iš šiaurinės Chinijos mūsų karo lėktuvai visai lengvai galėtų pasiekti ne tik japonų bazes Mandžiūrijoje bei Korejoje, bet ir *pažią Japoniją!*

Mes remiame Jugoslavijos partizanus, vadovaujamus maršalo Tito; mes bendradarbiaujame Italijoje net su komunistų partija, tad kodėl negalėtume pritaikyti tą patį mastą ir Chinijai: remti ten esamą *visokią priešjapo-*

niškąją judėjinę, nežiūrėdami jo įvairių ideologinių posukių?

Partizanų organizacijos branduolys, tai 18-sios grupės armija (8-jo kelio armija ir nauja 4-ji armija), vadinama *komunistų armija*, per 17 metų užsigrūdinus civiliniame ir nacionaliame karuose. 1937 m. ji turėjo tik 50,000 karių, gi šiandien ji skaito juos šimtais tūkstančių. Be to dar yra milijonai jų rėmėjų, susibūrusių įvairiose organizacijose, kurios rūpinasi jų apranga, maistu, etc. Tie civiliniai rėmėjai yra tai kalbamosios kariuomenės "akys ir ausys." Jie stebi priešų judėjimą ir praneša partizanuoms menkiausį jo pasijudimą. Dėl to japonai ir nepajėgia jų išnaikinti. Sakoma, jog partizanai valdo apie *du trečdaliu* visos tariamai japonų laikomos chinų teritorijos — 52,800 kaimų. Prieš partizanus japonai turi nuolatos laikyti 350,000 savo kariuomenės ir 300,000 ginkluotų jiems simpatingų chinų (kvislingų). Per 7 metus japonai bandė išnaikinti šią jėgą atskirais puolimais bei baudžiamųjų būrių ekspedicijomis. Tačiau juo toliau, tuo prasčiau jiems sekasi prieš partizanus, kurie savo ruožtu užpuldinėja silpnesnes miestų įgulas, išžudo ten esamus japonus ir paima sau jų ginklus bei amuniciją. Japonams dėl to tenka stiprinti miestų įgulas, "uždarant" ten didelius skaičius karių, jiems taip reikalingų kituose frontuose.

Partizanų teritorija valdosi visai demokratiškai. Ten vyriausybės pareigūnai renkami visuotiniu abiejų lyčių balsavimu; jie turi savo paštą bei vietos radiją, leidžia laikraščius, žurnalus, knygas ir steigia mokyklas, kuriose mokslas privalomas abiejų lyčių vaikams. Jie renka iš gyventojų nedidelius mokesčius, leidžia savo pinigus, rūpinasi krašto ameliacija, sodina miškus ir tt. Čiang Kaišeko valdomoj pietų Chinijoje apie 95% žmonių yra beraščiai. Gi partizanų valdomoj šiaurinėj daly neraštingų suaugusių skaičius nukrito iki 45%, o mokyklinio amžiaus vaikai jau veik visi yra raštingi! Partizanų vyriausybė rūpinasi maisto reikmenimis, senelių prieglauda, ligoninėm, etc. Bibliotekų bei skaityklų tinklas nutiesta visoje teritorijoje.

Jeigu mes apie tuos kultūrinius Chinijos partizanų darbus negirdime, tai todėl, kad vienintelė radijo stotis, kuri pasiekia Ameriką, yra Čiungkinge, Čiang Kaišeko žinyboje,

ir ji mums to nepraneša, slepia visa tai nuo pasaulio. Net ir tūli mūsų laikraščiai, žurnalai bei radijas *slepia* jiems žinomus faktus, kad tuo "nediskreditavus" krikščioniškųjų misionierių bičiulio Čiang Kaišeko režimą!

Partizanai pirmiausiai įsikūrė Šensi provincijoje, o dabar jų įtaka siekia net Centralinę Mongoliją. Ši sritis buvo viena vargingiausių bei tamsiausių. Dabar ten yra daugybė mokyklų, dvi kolegijos, kelios ligoninės ir kooperatyvų tinklas. Čia rado prieglaudą apie 100,000 pabėgėlių iš japonų valdomų sričių.

TING LING, žymiausia Činijos rašytoja ir
CHU TEH, komandierius 18-tosios Armijos.

Tūkstančiai jaunuolių keliauja šimtus mylių, kad tik gavus progos mokytis Yenano mokyklose. Prostitucija, opiumas, vaikų darbas, elgetavimas ir visi kiti senosios feodalinės tvarkos palaikai—išnaikinti. Apšvieta negirdėta pakilo, visi dykažuoniai pastatyti prie darbo. Visuotinio balsavimo teise naudojasi visi pasiekusieji 18 metų amžiaus.

Nors Komunistų Partija yra ten stipriausia partija, tačiau rinkimuose dalyvauja ir kitos partijos, laisvai veikia net nacionalistai. Činų partizanai nori sudaryti *visų priešjaponiškų partijų* bendrą frontą, todėl Komunistų Partija užpildo savo kandidatais tikrai trečdajį rinkiminio sąrašo.

Komunistas Mao Tse per paskutinius 20 metų yra pripažintas politinis vadas. Jis yra 50 metų amž. žmogus ir neturi jokio turto susikrovęs. Armija jį dengia ir maitina, kaip ir bile partizaną. Gen. *Cu Teh*, 18-sios grupės armijos komandierius, buvo kadaise gana turtingas žemvaldis, bet viską atidavė parti-

zanų judėjimui. Apie 3 milijonai moterų dalyvauja partizanų organizacijose ir naudojasi lygiomis su vyrais teisėmis.

Jeigu tik Kuomintangas partizanams padėtų, duotų jiems iš užsienio gaunamų ginklų ir amunicijos, jie būtų labai stipri priešjaponiškai jėga. Tačiau taip nėra! Kuomintangas juos ne tik kad neremia, bet dar žiauriai persekioja. Prieš tokią Čiang Kaišeko politiką neseniai protestavo net Kuomintango įsteigėjas ir chinų respublikos tėvas, velionis Sun Yatseno, našlė. Ji rašė: "Reakcija ir fašizmas Činijoje yra gana stiprūs... Šitai aišku kad ir iš to, jog mūsų nacionalinės armijos dalis paskirta partizanų srities blokadavimui, klesti žiauri valstiečių spauda, tikslaus darbininkų judėjimo stoka, etc.... Tūli chinai ruošiasi sunaikinti partizanų bazes šiaurėje..."

Partizanai neturi savo amunicijos fabrikų, dėlto jiems visuomet jos stoka. Ginklų jie gauna kiek iš Sovietų Sąjungos, o daugiausiai tai naudojasi iš japonų atimtais.

Činijos partizanai visai nebando įvesti savo šalyje komunizmą; kraštas tam dar nepribrendęs. Jie nori tik agrarinės demokratijos, žemės reformos ir politinės laisvės. Jeigu tik Čiang Kaišekas sutiktų panaikinti savo įtakoje esančių stambiųjų žemvaldžių-dvarininkų pusiaufėodalinį režimą, duotų žmonėms balsavimo teisę, konstituciją ir reprezentatyvę vyriausybę—komunistai pavestų visas jų įtakoje esamas partizanų jėgas tokią centralinei vyriausybei, jie kooperuotų su ja. Kokia tai didelė būtų sąjungininkams paspirtis kovoje prieš Japoniją! Tačiau Čiang Kaišekas bijo žmonių balso, galinčio sugriauti jo režimą, todėl ir delsia.

Činijos ateitis glūdi jos žmonių vienybėje, o tokią vienybę ten galėtų įvesti tik *liaudies rinkta demokratinė vyriausybė*, turinti visų jos piliečių pasitikėjimą. Tada prieš japonus stotų kovon *visa liaudis*, ne vien tik kariuomenė, o liaudis yra *nenugalima!* To trokšta visi sąjungininkai. Visai teisingai mūsų krašto viceprezidentas Wallace neseniai viešėdamas Čiungkinge pasakė, jog Činijos išganymas yra vidujinėje jos vienybėje, *demokratinėje santvarkoje* ir draugiškame sugyvenime su Sovietų Sibiru; jog Činijos-Sibiro siena turi būti tokia, kokia yra tarp mūsų krašto ir Kanados, t. y., *neginkluota!*

Ar Čiang Kaišekas yra pasiruošęs tai padaryti? Pamatysime!

KOVOTOJAS - POETAS

PRANAS OLEKA

Kovoje su vokiškais okupantais žuvo jaunas poetas Viktoras Valaitis, gerbiamas ir mylimas R. Armijos Lietuviškojo junginio karininkų ir kovotojų.

Jaunasis poetas draugų tarpe iš jaunystės buvo žinomas kaip gabus, daug skaitęs, visa širdimi mylįs savo kraštą ir jo liaudį. Sui-gose ar susirinkimuose jis buvo laukiamas, jo žodis būdavo svarus. Būdamas dar mokyklos suole, pamėgo poeziją. Sunkios ekonominės sąlygos, pagrindinis darbas komjaunime, o vėliau partijoje, fašistinės policijos persekiojimai, areštai ir ilgi metai kalėjimuose jo pasiryžimo rašyti, perduoti kitiems tai, ką galvojo ir jautė—nepalaužė. Priešingai, sustiprėjo jo įsitikinimas pasirinkto kovos kelio teisingumu, subrendo politiškai, užsigrūdino, dar labiau padidėjo neapykanta fašistams. 1940 m. birželis. Džiaugėsi šakių apskrities darbo žmonės atgavę laisvę penkiatūkstantiniame mitinge, džiaugėsi ir drg. Valaitis, galėdamas laisvai tarti teisingą žodį žmonėms. Baigdamas savo kalbą, jis padeklamavo trumpą eilėraštį. Mitingo dalyviai iš džiaugsmo drg. Valaitį ėmė kilnoti ant rankų.

Drg. Valaitis pasižymėjo ne tik kaip poetas ir kalbėtojas, bet ir kaip geras organizatorius. Būdamas Jankų valsčiaus žemės reformos komisijos pirmininku, teisingai padalino bežemiems ir mažžemiems buožių ir dvarininkų žemę. Kaip gabų ir įtakingą veikėją vyriausybę paskyrė jį šakių miesto burmistru, o vėliau—šakių apskr. vykdom. komiteto pirmininku. Tas pareigas jis ėjo iki karo pradžios.

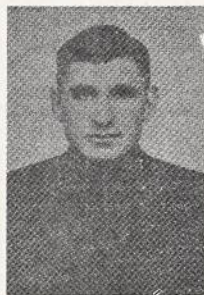
Eidamas šias sunkias pareigas, jis nuo literatūrinio darbo nenutolo.

Susiorganizavus R. Armijos Lietuviškam junginiui, drg. Valaitį matome pirmosiose kovotojų eilėse. Su didžiausiu atsidavimu mokosi karinio mokslo, ruošiasi būsimiems mūšiams su fašistais.

Sunkios eilinio kovotojo sąlygos jam nebuvo kliūtis tęsti pamėgtą literatūrinį darbą. Dienomis mokydavosi rikiuotės, taktikos, šaudymo, o vakare prie mažos spinksulės rašydavo

vo eilėraščius, redaguodavo sieninius laikraščius, leisdavo kovos lapelius, šaukdavo jaunųjų rašytojų pasitarimus, kuriuose nagrinėdavo parašytus draugų ir savo kūrinius. Junginio vadovybė, įvertindama drg. Valaičio gabumų karinėje srityje, pakėlė jį iš eilinių į vyresnius seržantus ir paskyrė radijo stoties viršininku.

1943 m. žiema. Drg. Valaitis kartu su savo kovotojais gauna įsakymą išvykti į frontą.

VIKTORAS VALAITIS

Per gilų sniegą ir vokiečių užminuotus laukus, sulinkęs nuo sunkaus radijo aparato, šautuvą paėmęs į rankas, kuprinę užsikabinęs ant pečių, kurioje tarp baltinių gražiai suvynioti nauji jo kūriniai, o taip pat švaraus popierio atsarga, artinosi į mūšių lauką. Dabar jis jau ne tik jaunesnysis vadas, bet ir savo dalinio pirminės partinės organizacijos partorgas, į jį žiūri visa organizacija, visi dalinio kovotojai.

Ypatingai dideli drg. Valaičio nuopelnai kovos metu. Be savo tiesioginių pareigų jis daug dirbo visuomeninėje srityje. Prieš kautynes jis suorganizuodavo pasitarimus su kovotojais, skaitydavo jiems laikraščius, eilėraščius, o kai būdavo daugiau laiko,—paskaitas, knygas, brošiūras ir kt. Tai turėjo didžiulę reikšmę dalinio kovingumui pakelti. Kur artilerijos ir minosvaidžių ugnis nutraukdavo telefono

ryšius, kur, atrodydavo, negalima patekti vokiečių nepastebėtam, ten drg. Valaitis su savo draugais atsirasdavo priešiui nepastebėtas, radijo pagalba pranešdavo svarbias žinias. Kartą žuvo du jo kovotojai, dirbę prie radijo aparato. Daliniui grėsė ryšio nutrūkimas su štabu. Drg. Valaitis pats vienas aptarnavo radijo aparatą ir žinios buvo perduotos. Sunkiausiais kovų momentais jaunasis poetas nemetė rašės. Daug kas yra matęs drg. Valaitį susilenkusį apkasuose, pasislėpusį nuo kulky

ir skeveldrų berašantį ir kovotojų būreliams beskaitantį. Jo visuomet ramus ir besišypsas veidas sunkiausiuose mūšiuose įkvėpdavo savo draugams ramumo, pasitikėjimo savimi ir neapykantos priešams. Jie nepamirš jaunojo poeto ir kovos draugo. Jie nepamirš troškimų greičiau sumušti vokiečius ir išvaduoti T. Lietuvą. R. Arm. Lietuviškas junginys žiauriai atkeršys vokiečiams už kovotojo, patrioto ir poeto Viktoro Valaičio mirtį.

Draugams

Draugai, kovoj jei žūsiu
Ir žemė galvą man priglaus—
Dėl to jūs širdys teneliūsta
Ir skausmo tenejaus.

Jūs kirskit priešiui keršto smūgį,
Pirmyn tik ženkite smarkiau,
Nes pergalė dar prieky jūsų
Ir laisvė kenciančio žmogaus.

Kai žemėn jau laisvon jūs grįšit
Ir džiaugsmo himną pušys gaus,—
Kad aš mylėjau ją—sakykit
Ir kad kovoj dėl jos žuvau.

Kad troškau ją matyti laisvą:
Jos žmones, pievas ir upes—
Tegul vėjelis dainą džiaugsmo
Iš jos derlių laukų atneš.

Tegul laisva, kaip jūros vėjas,
Jį priespaudos niekad nejaus.
Tegul artojas, grūdą sėjęs,
Jo derlių savo laimei pjaus.

Tegul ten laisvas žmogus gimsta
Naujam gyvenimui didžiam.
Jis darbą, grožį tepamilsta
Ir laisvę tegina, kaip mes.

V. Valaitis.

Pergalės Daina

Sudainuoti aš dainą norėčiau,
Kad joj skausmo nebūtų gaidų;
Kad joj pergalės džiaugsmas skambėtų,
Kaip kad dalgės bernų šienpjūvių.

Tegul tėviškė mūsų užgirsta
Apie kovą narsiųjų sūnų.
Tegul vargą ir kančias užmiršta—
Laisvę skiname jai su kardu.

Tegul motina, sesė nušluosto
Sūrių ašarą, skausmą akių;
Tegul šypsena veidą išpuošia,
Greitai džiaugsimės laisve kartu.

Dainą šią lai dainuoja mūs broliai—
Partizanai slaptingų miškų,
Tenuskrenda įnai ir į tolį,
Už Atlanto šaltųjų bangų.

Kas lietuvis, kas tėviškę myli,
Kam brangi mūs sena praeitis,
Te galutinam žygiui sukyla,
Stipriau smūgius—ir priešas jau kris!

V. Valaitis.

SMŪGIAI LIVONIJOS VOKIEČIAMS

P. PAKARKLIS.

Maždaug prieš septynišimt šimtų penkiasdešimt metų nukariavimų tikslais vokiečiai ėmė brautis į Padauguvį ir užiminėti pirmoje eilėje lyvų, o vėliau latvių kilčių gyvenamas sritis.

Vokiškiems grobikams nuo pat jų įsibrovimo į Padauguvį pradžios teko susidurti ir su lietuviais, iš sykio tapusiais atkakliausiais ir pavojingiausiais vokiečiams priešais.

Lietuviai pavojingi vokiečiams buvo todėl, kad tai buvo ne tik didelė tais laikais tauta, bet ir ypatingai karinga tauta, kuri narsiai gynė savo gimtąją žemę.

Senovės vokiečių metraštininkas Henrikas Latvīs, kalbėdamas apie vieną 1205-ais metais darytą lietuvų kariuomenės žygį, sako, kad lietuviai žygiavo paliai pat Rygą, o išėję miestony s vokiečiai vaišino lietuvų vadą Svelgatį (gal žvalgaitį?). Pavaišintas Svelgaitis, kaip rašo H. Latvīs, pasivijęs atsitolinusią savo kariuomenę ir draugams taręs šiuos žodžius:

“Ar jūs nematėte, kaip drebėjo rankos vokiečių, prinešusių mums medaus? Jūs pasiekėte gandas apie mūsų atėjimą ir juos apėmė toki baimė, jog jie iki šiol nenustoja drebėti. Kol kas atidėkim šio miesto sugriovimą, bet jei nugalėsime sritis, į kurias traukiame, tai ir čia, paėmę žmones belaisvėn arba išmušę, jų miestą sunaikinsim. Vargu, ar užteks to miesto pelenų mūsų tautos vienai saujaui.”

Tas pats H. Latvīs dar rašo, kad lietuviai greitumu, smarkumu, žiaurumu viršija kitas tautas, kad nuo mažo lietuvų būrio bėga kaimynai taip, kaip kiškiai nuo medžiotojų².

Pirmos didesnio masto lietuvų kautynės prieš Livonijos vokiečius, pasibaigusios dideliu vokiečių pralaimėjimu, įvyko 1208-ais metais. Vokiečių metraštininko Henrico Latvīo pasakojimu, tais metais prieš lietuvius buvo pasiūsta 500 ar daugiau riterių ir balisterių,

taip pat daug krikščionių riterijos brolių ir didelis žemgalių skaičius.

Priešę prie Lietuvos, žemgaliai metę burtus, ir šie parodė, jog žinia apie jų atvykimą esą pasiekusi lietuvius ir kad lietuviai esą pasiruošę kovai. Paveikti burtų, žemgaliai ėmė raginti vokiečius trauktis atgal, nes labai bijojo lietuvų puolimo. Žemgaliams nepavykę perkalbėti vokiečių ir buvę nuspręsta tęsti pradėtąjį žygį, kurio tolimesnė eiga H. Latvīo yra aprašoma šiais žodžiais:

“Jie vis dėlto drąsiai įžengė į Lietuvą ir, pasiskirstę į būrius, vyko į kaimus, bet rado juos tuščius: visi žmonės su moterimis ir vaikais išsigelbėjo bėgimu. Dabar, bijodami besartinančios kovos, jie galimai greičiau susijungė draugėn ir be jokio vilkinimo jie ėmė ruoštis grįžti tą pačią dieną. Sužinoję apie tai lietuviai savo greitais arkliais apsupo juos iš visų pusių: savo įpratimu jie ėmė jodinėti aplink: tai iš dešinės, tai iš kairės, tai bėgdami, tai vydami—ir daug žmonių sužeidė mesdami ietis ir baslius. Toliau vokiečiai susispietė į vieną būrį, pridengdami kariuomenę iš užpakalio, o žemgalius leido į priekį. Tie iš sykio leidosi bėgti vieni paskui kitus, ėmė trypti vieni kitus; kiti metėsi į miškus ir balas, ir visas mūšio sunkumas krito ant vokiečių. Kai kurie iš jų, narsiai gindamiesi, ilgai grūmėsi, bet kadangi jų buvo maža, tai jie nepajėgė prieštintis tokiai priešų masei. Buvo ten ir gan veiklus žmonės: Gervin ir Rabodo su daugeliu kitų: vieni iš jų po ilgo mūšio krito nuo žaizdų, kiti paimti į nelaisvę ir priešų nuvesti į Lietuvą, kiti išsigelbėjo bėgimu ir grįžo į Rygą pranešti apie įvykius.

Sužinojęs apie savųjų bėgimą ir lietuvų akipelėsiskumą miestas nusiminė ir staiga rygiečių arfa virto skausmu ir jų daina liko ašaru daina.”³

Šitaip 1208-ais metais įvykusį mūšį aprašo lietuvų priešų metraštininkas H. Latvīs. Iš jo aprašymo matyti, kad lietuviai jau 1208-ais

¹Henrici Chronicon Livoniae ex recens. W. Arndt. (Monum. Germ., Hannover 1874, o. 21.)

²Heinr. Chr. Līv. p. 63-64.

³Henr. Latv., Chronika Livonij, Moskva, 1938, p. 105-106.

metais kovai prieš vokiečius sugebėjo suorganizuoti didžiulę kariuomenę, kad senovės lietuvių kovos taktika—mušti priešą, greitais arkiais ir vežant jį ir bėgant nuo jo, o vokiečių taktika—brukti svetimų tautų žmones į prysakines pavojingiausias mūšio vietas. Šis aprašymas dar rodo, kad vokiečių žygio dalyviams rūpėjo prisipilešimas, išvengiant didesnio mūšio. Vokiečių kariuomenė vyko į lietuviškus kaimus, pasiskirsčiusi būriais, ir bijodama lietuvių puolimo ruošėsi tą pačią dieną grįžti atgal, bet susiorganizavę lietuviai priverė juos stoti į mūšį, pasibaigusį tokia didele vokiečiams nelaimė, jog "rygiečių daina tapo ašarų daina."

Iš H. Latvio sužinome ir apie vokiečių pralaimėjimą ties Gerciko pilimi, kuri buvo dešiniame Dauguvos krante dabartinio Daugpilio apylinkėse. H. Latvio aprašymu, 1214-ais metais riteriai antrą kartą puolė Gerciko pilį, bet šios valdovas Visvaldas pasiuntė pasiuntinius pas lietuvius. Atvyko didelė lietuvių kariuomenė, kurios atvykimas labai išgąsdino vokiečius. Vieni riteriai ėmė bėgti laivais, o kiti sausumos keliu. Sausumos keliu bėgusiuosius pavojo lietuviai, ir tolimesnę įvykių eigą H. Latvis aprašo šitaip: "Ir mušėsi riteriai Meinhardas Jonas ir Jordanas, bet negalėjo atsipirti tokiai didžiulei kariuomenei ir krito pagaliau užmušti. Ir išgirdo apie tai vyskupas ir rygiečiai ir gailėjosi jų, sakydami: "Taip kare krito narsieji, ir karių ginklai prazuvo."⁴

Žymiai didesnio masto negu du iki šiol minimieji mūšiai buvo kautynės ties Saule (šiauliais?), įvykusios 1236-ais metais. Šios kautynės—tai didelio vokiečių prieš Lietuvą ruošimosi padarinys.

1236-ųjų metų pradžioje žygis prieš Lietuvą turėjo būti garsinamas plačiose šiaurinės Vokietijos srityse: Bremeno provincijoje, Magdeburgo, Havelbergo, Verdeno, Mindeno ir Paderbornio vyskupijose, Brandenburgo diocezijos šiaurinėje dalyje ir Gotlando saloje.⁵ Į tą žygį per bažnyčias ir vienuolynus buvo raginami vykti ne tik riteriai, bet ir bendrai visi tikintieji. Žygio dalyviams buvo dvasiškių suteikiami tokie pat atlaidai, ką ir kryžininkams, žygiuojantiems į Palestiną.⁶

⁴Henr. Latv., ten pat, p. 185-186.

⁵Bunge, Liv.-Esth-u. Curl. Urkundenbuch, I, N 144.

⁶Bunge, I, p. 183-184.

Tokios plačios akcijos pasekoje atvyko į Rygą didelės pagalbininkų skaičius iš Vokietijos. Livonijos eiluiotoji kronika rašo, kad Rygoje buvo daug maldininkų, kad turtingi ir beturčiai veržėsi į kovą, kad būrių būriai susidarė.⁷ Tų laikų senovės rusų metraščiai taip pat pažymi, kad tais metais didelės vokiečių jėgos atvyko į Rygą jūros keliais.⁸

Ruošiamam žygiui prieš Lietuvą dideliu mastu telkta karinės jėgos ir iš pavergtojo Podauguvio tautų. Livonijos eiluiotoji kronika rašo, kad estai atvyko su daugeliu būrių, o rusiški metraščiai rašo, kad į tą žygį išėjo "visa estų žemė."⁹ Senovės laikų šaltiniai kalba dar ne tik apie latvių, bet ir nepavergtų kaimyninių tautų dalyvavimą tame žygyje į Lietuvą.

Paruošęs didžiulę kariuomenę, Livonijos ordino magistras Volkovinas nusprendė pradėti žygį prieš lietuvius, prieš tuos "klaidingumo gaurais apaugusius pagonis." Pats magistras ėmėsi vadovauti kariuomenei ir pažadėjo ją nuvesti į tokią vietą, kur visi būtų sotūs.

Daugelis senovės metraštininkų pamini tą žygį į Lietuvą, kaip nepaprastą karo ekspediciją, tačiau žinių, kokiais keliais žygiavo magistro Volkovino vadovaujama kariuomenė, senovės metraščiuose nėra. Per tat tėra galimi tik vienkoti ar kitoki spėjiojimai. Neabejojama tik tai, kad ta kariuomenė tikrai pasiekė Lietuvą ir kurį laiką siautėjo lietuviškoje žemėje, degindama ir plėsdama visa, kas tik jai po ranka pakliuvo.

Livonijos eiluiotoje kronikoje, parašytoje vokiečio, randame šiuos žodžius:

"Maldininkai tuoj pradžiugo
Ir būriuosa susrikiavo,
Su kariuomene stipria gan
Jie į Lietuvą žygiavo,
Per laukus ir daugel upių,
Sunkenybių daug prityrė,
Kol pasiekė jie tą šalį.
Čia degino ir plėšė,
Į būrių būrius suskydė.
Džiaugdamiesi jie niokiojo
Užkampius visus to krašto."¹⁰

⁷Liv. Reimchr. V, 1863, 1880.

⁸Poln. Sobr. Russk. Lietop., III, 50.

⁹Poln. Sobr. P. L. III, p. 50, IV, I; I, p. 214-215.

¹⁰Liv. eil. kron., eil. 1895-1905. (Žadeikio vertimas, atspausdinta Z. Ivinskio, Saulės-Siaulių kautynės 1236 m., Kaunas, 1936.)

Tuo metu, kai vokiški įsibrovėliai, džiaugdamiesi niokiojo kraštą, susiorganizavę lietuviai, matyti, ėmė sekti savo pikčiausius priešus, neišleisdami jų iš akių, ir pastojai jiems kelią tada, kai tie priešo prie klampių pelkių: čia ir įvyko lemančios kautynės, visiškai sumalusios vokišką kariuomenę.

Livonijos eiliuotosios kronikos autorius pačių kautynių eigą aprašo šiais žodžiais: "Saulės vietovės linkme jie grįžo per balas ir per šilynus. O varge, ir kam šis žygis tokiu metu sugalvotas! Kai jie pasiekė upelį, pastebėjo savo priešus. Bet nesiskubino eiti į kovą tie riteriai, kurie Rygoje taip smarkavo. Nuvykę pas kilminguosius magistras kalbėjo: "Dabar kaip tik pats laikas kautis su priešu, nes nuo to priklausom mūsų garbė: kai tik mes nugalėsime pirmuosius, linksmi galėsime joti į savo kraštą." Tačiau garbingi riteriai magistrui atsakė: "Mes nenorime čia kautis: jei pražudysim savo arklius, turėsime pėsti laikytis." Magistas, išpranašaudamas įvykius, tarė jiems: "Tai norite jūs draug su arkliais ir savo galvas čia palikti?" Tuo tarpu priešai priešo visai arti, ir kai kitos dienos rytą krikščionys sumanė iš čia pasitraukti, buvo jie priversti kautis. Jie gynėsi klampynėje silpnai ir buvo iškapoti, kaip bobos. Man gaila gyvas ties tu didvyrių, kurie žuvo nepakeldami ginklo. Ir matėsi, kad nemaža kas iš jų buvo tiek nustoję dvasios, jog spruko namo. Tuos žemgaliai be jokio pasigailėjimo daužė, drauge turtingus ir beturčius. Magistas ir ordino broliai gynėsi didvyriškai iki neteko arklių. Bėdoje jie grūmėsi pėsti, ir iki buvo įveikti jie nudėjo dar ne vieną priešą. Gerasis magistras Volkovinas guodė savo brolius: jų keturiasdešimt aštuoni ten liko — jie buvo kiek atstumti, kai lietuviai juos medžiais išmušė. Tesaugo Dievas jų sielas. Jie garbingai čia buvo atkeliavę, o su jais drauge ir daug kryžininkų. Dievas turi būti atlaidus dėl jų tokios baisios mirties ir apginti jų sielas nuo bet kokios nelaimės. Taip galą gavo magistras Volkovinas drauge su savo broliais. Jis, kaip teko girdėti kalbant, magistrui išbuvo devyniolika metų. Jis viską gerai suprato, ką Dievo malonė sumanė jo laikais. Apie tai daug kas yra žinoma, bet apie tai aš nebeneriu daugiau kalbėti."¹¹

Iš šios kovos aprašymo, kokis randamas Livonijos eiliuotoj kronikoje — kiti tų laikų metraščiai nepaduoda tos kovos aprašymo — matyti, kad vokiški riteriai, kurie savo kalbomis buvo taip narsūs Rygoje, pamatė lietuvių, nesiryžę eiti į kovą, atsikabinėdami biją arklių nustoti. Bet skaitlinga lietuvių kariuomenė privertė juos kautis, ir lietuvių puolimas, matyti, buvo taip smarkus, jog daug Livonijos ordino karių buvo iškapoti kaip "bobos," "didvyriai" žuvo nepakeldami ginklų.

Kaip ištisos eilės kitų žymesnių kautynių metu, taip ir šiuo atsitikimu, lietuviai parodė sugebėjimą taip praveisti kautynes, kad negalėtų pabėgti vyriausioji įsibrovėlių kariuomenės vadovybė. Magistas Volkovinas drauge su 48-ais broliais, kurie tais laikais sudarė vyriausią karininkiją, lietuvių buvo nudėti, kaip rašo Livonijos eiliuotoji kronika, "medžiais."

Livonijos eiliuotoji kronika kitų įvykių proga daugelį sykių pabrėžia lietuvių ginklų gerumą, sakydama, kad lietuvių ginklai buvę sidabrinės spalvos, kad lietuviai turėję paauksuotų šalmų, kad jų krūtinės šarvai sidabru spindėję, kad vokiečių kariuomenė grobstė lietuvių ginklus.¹²

Visa tai turint prieš akis, netenka daryti išvados, kad Saulės mūšio metu lietuvių kariuomenė būtų buvusi apsiginklavusi tik medžio basliais ar kuolais. Lietuviai kovos įkaršty, sulūžus ar pasimetus ietims, kardams bei ragotinėms, galėjo priešus mušti viskuo, kas tik papuolė po ranka. Kadangi klampynėje galėjo augti lengvai išraunamų pušelių ir kitokių medžių, tai juos galėjo lietuviai rauti su šaknimis ir pliekti jais savo pikčiausius priešus, ypač jei pastarieji, nustoję savo arklių ir būdam lietuvių apsupti, beviltiškai blaškėsi klampioje baloje.

Vokiečių pralaimėjimą ties Saule, neskaitytant Livonijos eiliuotosios kronikos, pamini dar ištisa eilė kitų senovės metraščių. Rusiškame Nikono metrašty randame šitokį posakį: "Susibūrusi Lietuva stojo su jais į kovą ir įvyko smarkios kautynės ir nuveikė... vokiečius, kurių tiek žuvo... kad nė dešimtas negrįžo namo."¹³ Panašia prasme kalba Nau-gardo, Troicko, Tverio metraščiai.

¹¹Liv. Reimchr., eil. 4752, 5450, 7179, 7180, 8345.

¹²Poln. Sobr. R. L., X. 105.

(Taša ant 87 pusl.)

¹¹Liv. eil. kr., eil. 1906-1966.

Sunkios Dienos

VL. MOZŪRIONAS

Dienos ėjo sunkios ir pilkos. Vidudieniais būdavo atodėrečiai, o vakarais vėl griebdavo šaltis, gairindamas jau ir taip retai kūrenamas priemiesčio pirkias. Vėjas ūkandavo kaminuose, verždamasis pro kiaurų stogų skylės, keldamas šurpią, prislėgtą nuotaiką.

Mažasis Genaitienės Poviliukas įkniaubdavo veidą į motinos sijono raukšles ir ašarom perisgėrusiu balseliu šnibždėdavo:

—Mama, aš bijau.

Jo akys, apvestos juodais, siauručiais, primenančiais Genaitienei vyrą, antakiais būdavo dar didesnės, pilnos baikštumo ir nelaimės, rankutės atšaldavo, pablykšdavo ir mažą, liesą kūnelį imdavo krėsti drebulys.

—Mama, man šalta.

Genaitienė užmesdavo jam ant pečių paltuką ir abiem rankom prispaudusi prie savęs ramindavo:

—Tu nebijok. Matai vėjas pakilo, o aš neprikaliau skardos, ten, kur kampe stogo atplyšo, tai dabar ir barška.

—O jie neateis?

—Neateis, ne.—Bet jos žvilgsnis neramiai nuklysdavo pro langą į naktį. Kambaryje būdavo tylu, tik vėjo dundenamas skardinis stogas kalbėdavo apie kažką gaudulingo ir sunkaus, slėgusio Genaitienės krūtine.

Poviliukas, prisispaudęs prie motinos, jausdamas jos alsavimą, palengva rimdavo, jam pasidarydavo gera, galva pasunkėdavo ir motina tyliai, atsargiai jį paguldėdavo.

Anksčiau jis nebijojo. Tėvai drąsiai palikdavo vieną namuose ir grįžę rasdavo ramiausiai bedėliojantį kubelius su paveikslėliais, kuriuos sudėjęs išeidavo dramblys, žingsniuojantis per tropikų miškus, greitakojės ir žvalios gazelės. Bet po tos nakties...

Genaitienė žiūrėjo į sūnų, kurio garbanuota galvutė gulėjo nusvirus ant pagalvio, o siauručiai, tamsūs antakiai taip priminė jos vyrą, ir atsidusdavo.

...Po tos nakties... Dauždami šautuvų buožėmis į jų kambarėlio duris, įsiveržę gestapininkai, įieškodami jos vyro. Vienam pus-

girčiui pasirodė, kad kampe kažkas sukrebždėjo,—o tai nuo jų sunkių triukšmingų žingsnių nukrito knyga. Šis iššovė. Poviliukas taip išsigando, kad dabar vakarais dažnai jam užeidavo sunkūs baimės priepuoliai. Tai Genaitienei kėlė didelį rūpestį.

Kai jos vyras išėjo į partizanus, Poviliukas pasidarė jai viskas. Ji net mažyčiame augančio sūnaus stuomenėlyje įžiūrėdavo aukštą vyro figūrą. Gyvenimas juodviejų atrodė toks trumpas, kaip akimirksnis. Jis amžinai būdavo užimtas, pilna galva reikalų. O štai dabar užėjo vokiečiai. Žinojo, kad persekios. Kitaip jam negalima buvo pasielgti. Ir atėjo sunkios baisios dienos...

—Žiūrėk Poviliuką... Jeigu kas su manim...—dar atsiminė jo žodžius.

Kai ji grįžo iš rytinio darbo, buvo jau prieš pietis. Šiandien ją išbarė įstaigos viršininkas, neva blogai ištrynusi grindų vakšą ir dar pridėjo, kad bendrai apie jos šeimą esančios blogos žinios. Gal nuo to, o gal ir nuo nusilpimo, kuris atsirado nedavalgant, jai sukosi galva. Vos užmerkėdavo akis, kaip pajusdavo, kad iš po kojų slenka žemė ir turėdavo griebtis namo sienos.

Namuose ją nustebino vienas žmogus. Jis buvo aprenktas juodu rudeniniu paltu, ant kelių pasidėjęs nei kiek nešviesesnė su šilkinio apvadu skrybėlė. Bendrai tai buvo žmogus, kokių savo kvartale Genaitienė nesutikdavo. Jai įėjus nepažįstamasis neįprastu lengvu judesiu atsistojo ir nusilenkė, kas davė jai progos pamatyti retus, bet tvarkingai sušuokuotus plaukus ir mažą, tuščią viršugalvio aikštelę. Žmogus, taip pat mandagiai ir maloniai nusišypsąs, pradėjo atsiprašinėti:

—Atleiskit, ponai, kad aš leidžiu sau į jūsų tokį jauką butą...

"Dieve mano—špikas,"—dingtelėjo Genaitienei. Toksai buvo ir praeitą kartą, per kratą. Ji metė žvilgsnį į kambario daiktus—daiktai buvo savo vietose. Poviliukas su kaimynų vyresniąja mergaite taip pat stovėjo

netoli jos, metę nebaigtą žaidimą. Vadinasi, kratos nebuvo.

Matydamas ją tylint, jis vėl pakartojo savo atspirašymą:

—Prašau dovanojamas, bet mūsų toks jau nedėkingas užsiėmimas—trukdyti ramius žmones. Aš atėjau, ponია Genaitienė, ryšium su pravedama šiltų rūbų šauniai vokiečių armijai rinkimo kampanija,—tesė nesustodamas, lyg išmuktą pamoką, žmogus. Bet Genaitienė jį pertraukė:

—Aš nieko negaliu jums duoti: išskyrus tai, ką turiu apsvilkus ir nešioja mano sūnus, pas mane daugiau nieko nėra. Ir iš viso mes, kukliai gyvenam, o tu labiau dabar, kada užėjo tokie laikai.

Čia ji pajuto pasakiusi ne tai, kas reikėjo. Kam tas "kada užėjo tokie laikai." Reikia kalbėti santūriai. (Och, tas prakeiktas galvos skaudėjimas.)

—Na, vis jūs šilimoje. Štai kabo jūsų sūnaus paltukas. Kaip jis tiktų šauniųjų karių ausinėmis! Mažiems vaikams už vis geriausia tokiais orais kambaryje. O štai jis ir kosti—parodė akimis į kostelėjusį Poviliuką.—Gal būtų tai bronchitas. Mažiau leiskite laukan.

Ji sukandė dantis.

—Leiskite man turėti savo nuomonę apie vaiko sveikatą.

Nuo malonios pono veido išraiškos lyg vėjas nupūtė šypseną. Žodžiai pasidarė sausi ir griežti.

—Tai vadinasi, atsisakote. Jūs, ponია Genaitienė, toli su savo nuomonėmis nenuėisite. Jūsų vyrelis... Hm...

Ji tvirtai sugniauzė rankas, lyg norėdama tuo spaudimu suspausti tankiai besikilnojančią krūtinę ir gerklę. Nusisuko į šalį, bijodama parodyti akis, kuriose degė, liepsnojo neapykanta. Galvoj sukosi, skambėjo. Žodžiai ir sakiniai liko nesuprantami. Tik vieno bijojo—kad nenuvirstų.

Ponas palūkuriavo kambaryje, pasisukinėjo, paskui šiurkščiai trinkelėjęs durimis išėjo.

Tik dabar ji atleido rankas ir pajuto nuo susmegusių nagų delnuose skausmą. Galvos sukimasis palengva rimo, bet širdis smarkiai plakė nuo susijaudinimo ir neapykantos. Te-

gul jie visi kaip šlykščios pelės iššala Tarybų Sąjungos sniegynų plotuose. Tegul, tai bus atpildas už nykstantį sūnų, už baimės dienas, už nepakeliamus vargus ir kančias.

Poviliukas stovėjo išsigandęs prie etažerės ir jo didelės, baimės pilnos akys žiūrėjo į palatą, pakabintą ant sienos. Genaitienė lėtai žingsniais priėjo prie jo ir paėmė ant rankų.

—Aš tave žiūrėsiu, Poviliuk!

—Mama, ką tu sakai?

—Tėtis išeidamas liepė mylėti Poviliuką.

—O kur tėtis?

—Jis toli, fašistus iš mūsų žemės veja, tuos, kurie naktimis šaudo.

1942, III. 2.

Smūgiai Livonijos Vokiečiams

(Tąsa nuo 85 pusl.)

Neaišku, ties kokia dabartinė vietoje yra įvykęs šis mušis: neabejotina yra tik tai, kad tas mušis įvyko senovės Lietuvoje, kurios ribos 1236-ais metais turėjo būti labiau įsikilusios į šiaurę negu vėlesniais laikais, kada šiaurinė Lietuvos sritys nuniokiojimų pasekoje turėjo pavirsti balomis ir miškais nuklotais plotais.

Aišku taip pat, kad vokiškų įsibrovėlių kariuomenę sumalė ne kas kita, o lietuviai. Neskaitant latviškųjų žemgalių, prisidėjusių prie sutriuškintos armijos likučių naikinimo, jokie kiti lietuvių kaimynai nėra padėję lietuviams.

Saulės mušis—tai pirmas didelio masto Livonijos vokiečių kariuomenės sutriuškinimas. Laimėjimas ties Saule ilgokam laikui sustabdė Livonijos ordino brovimąsi į Lietuvą ir tuo pačiu įgalino lietuviams tęsti didelės valstybės kūrimo darbą ir galingos valstybės įgėjomis suduoti dar ištisą eilę skaudžių smūgių viduramžio vokiškiems grobikams. Saulės mušis—tai pirmoji didelė grandis lietuvių laimėtų didžiųjų kautynių grandinėje, kurios paskutinę grandį sudaro garsusis Žalgirio mušis, padaręs galą viduramžiškai vokiečių agresijai ir rytus.

PASLAPTIS

PETRAS CVIRKA

Oi, kiek Stepukas visko žinojo. Tegul Gulbinių Zanas jo nepriimdavo į laivą, kai plaukdavo į salą, jis visvien žinojo, kad Zanas ten rūko šlyninę pypkę, prisikimšęs ją vyšnių lapų. Tegul seniūno Matulio vaikai nekiesdavo Stepuko, kai eidavo miškan statyti zukiams kilpų—jis žinojo apie visas jų kilpas. Didelis daiktas tos kilpos! Stepukas žinojo lapės olą ir tokius daiktus žinojo, apie kuriuos nė mur-mur' niekam negalima buvo pasakoti. Na, kad ir apie švąją. Visi pasakys, kad švąjoji luoa, o iš tikrųjų—sveikiausias arklys. Tik į užpakalinę, kairę koją, į patį gyvuonį, vinis įbėstas, tyčia įbėstas, kad gyvulus šluotuotų. Kai tik vokiečiai atėjo, tėvelis ir įkalė vinį. Dėl to švąsios nepaėmė kareiviai, nes kareiviai negali luoa įdoinėti. Arba šnekučių inkilų, tie patys, kuriuos sukalė senelis iš senų langinių... Kam galėjo ateiti į galvą, kad ant inkilų dugno po paukščių gužtomis paslėpta... Na, kas paslėpta—ne jums žinoti, ne nuo jūsų, o nuo vokiečių slepiama. Pasižiūrėtum į šulinį—šulinys kaip ir visi, o nusileidęs kopėčiomis, gal sieksnis nuo žemės paviršiaus, atrastum urvą. Lįstum, lįstum tuo urvu ir atsidurtum rūsyje, tokiam tamsiam, kad ir išsišiepęs nieko nematysi. Tik balaną įžibinę ten pastebėtum, ant lentų papiltus grūdus, o viršum galvos kybančius verpalus ir didelį, dar neapropjautą, skilandį. Rūsyje Stepukas tik kartą buvo ir matė pasieniu šokuojančią rupūžę. Ką dar ten Stepukas matė, tai vėl ne jums žinoti, ne nuo jūsų, nuo vokiečių paslėpta.

Oi, kiek Stepukas visko žinojo! Atiduotum iš savo švarko visas misingines sagas, pridėtum dėžutę nuo batų tepalo, dar lenktinį peilį ir saldinių tryliką—vis vien Stepukas nepasakytų, ką žinąs.

Vieną dieną, prie daugybės Stepuko paslapčių prisidėjo nauja, ir kaip vėliau jis suprato—pati didžiausioji. Iš pradžių vaikas ir nesidomėjo ja, arba nesuvokė tai esant paslaptimi. Didelė naujiena, jei tėvelis vaikščiojo į klijimą. Juk vaikščiojo jis ir anksčiau

gyvuliams šieno papešti, grūdų kultū. Tik kam tėvelis pradėjo nešioti, pasikišęs po skvernu, sriubos bliūdą, duonos kriaukšlę, ne visai buvo suprantama Stepukui. Gal avelėi, mažam paršiukui, gal vištom? Dabar ir nežinosi po kokius kampus išblaškyti gyvuliai: karvė krūmuose, dauboje, kurią eina milžiti tik naktį; po šienų, daržinėj devynios vištos. Bet kuriems galams tėvelis nešiojo šaukštą, jei vištos, nei avelė niekad iš šaukšto neėdė?

Maža, kad nešiojo sriubą! Stepukas matė, kai tėvelis kartą atnešė iš klijimo kruviną skudurą, ir motina baimingai pasižiūrėjus į tėvelį, tuojau skudurą numetė į geldą.

—Dievulėliau tu mano! Jau antrus marškinius suplėšiau... Ar vis dar srūva?—paklausė ji.

—Perstojo. Alkūnė visai jau užsitraukė. Šiandien viską išvalgė, ir akys linksmesnės. Norėjo keltis. Kur tu nueisi, manau, kad ir liežuvio gerai neapverti!

—Šalta naktį. Gal kailinius nuneštum?—vėl paklausė motina.

—Nunešiau. Nesiskundžia. Šiene jam šilta. Stepukas net kvėpavimą sulaukęs klausėsi. Nė kaip jis negalėjo iš gimdytojų žodžių suvokti, apie ką ėjo kalba. Čia jam atrodė, kad kalbama apie avelę, čia buvo panašu, kad reikalas sukasi apie visai naują įnamį, laikomą klijime. Greičiausia tai buvo veršukas, tas pats, kurį norėjo pirkti iš Rimdžiaus. Bet kodėl tada kruvinas skuduras ir kodėl motina jau antrus marškinius suplėšė? Galėjo veršukas juk bunkstelėti koja į sieną ir susižeisti, kaip pernai su kumeliuku buvo.

Stepukas laužė galvą, stengėsi atspėti naują paslaptį. Porą kartų vaikas bandė pasekti tėvą, einantį į klijimą, bet tėvas subarė:

—Nešaldyk nosies. Eik namo!

—Man ne šalta,—bandė įsiteikti Stepukas, vis dar šokuodamas čia ant vienos, čia ant kitos kojos.—Aš noriu veršuko pasižiūrėti.

—Sakau kartą! Diržo įsigidei?

Diržas buvo paskutinė riba, kurios vaikas nedrįso peržengti. Paėjęs keletą žingsnių, tė-

vas stabtelėjo, atsigrėžė į vidury kiemo stovintį Stepuką ir riktėlėjo:

—Pabandyk tik landžioti po klojimą: Liepsnamarė pasiūrėj jau seniai laukia.

Liepsnamarė buvo viso kaimo mažųjų pabaisa. Jos vardu motinos gązdindavo neklausniusius. Ji buvo aukšta, išdžiūvusi moteriškė, raudonu, tarsi liepsnos nuplikintu veidu. Pasirodžiusi kur visuomet bėgo tekina, žėgnodama kaimo namus, medžius, akmenis. Apie beprotę pasakojo, kad ji užmyluojanti vaikus. Turvalakio pievose pasigavusi kažkada mažą piemenuką ji taip ilgai jį mylavo, glamonėjo, bučiavo, jog mažąjį rado negyvą. Stepukas nebijojo ožio, šunų, netgi šamo, gyvenančio Liūlio ežere nebijojo, bet Liepsnamarės bijojo. Jeigu tėvelis pasakė, kad Liepsnamarė pasiūrėj, Stepukas tuo nė neabejojo. Mama galima buvo tokiu atveju ir nepatikėti, nes ji visuomet jį gązdino čigonais, krokodilu, kuris esąs Nemane, o Stepukas žinojo, kad ten krokodilo visai nėra. Tėvas beveik niekuomet Stepuko negązdino ir be reikalo apie Liepsnamarę jis nekalbės. Bet kodėl tuomet Liepsnamarė įsilindo į pasiūrę? Gal ji neturi kur gyventi ir niekas jai neduoda duonos, kam ji myluoja vaikus... Bet iš kur tie kruvini skarmalai? O gal Liepsnamarė šunys apdraskė?

Liepsnamarė Stepukui neišėjo iš galvos. Ir sapne ją matė: tartum tik skrajojo ore, viršum trobų, išskėtus skarą, tokia juoda, juoda, lyg varna. Jei dabar Stepukui tekdavo sutemus išeiti į kiemą, jis išeidavo įsikibęs į motinos sijoną. Suaugusių kalbos apie baisų vokiečių, replėmis lupantį iš žmonių liežuvius, pasakojimai apie vokiečių pakartus Burbinės laužus vyrus, pagaliau Liepsnamarė—užvaldė berniuko vaizduotę. Sėdėdamas kažkaip vakare prie lango, Stepukas taip įsižiūrėjo į tamsą, jog jam pasirodė, tarsi, klojimas, kuriame buvo Liepsnamarė, pasijudino iš vietos ir ėmė slinkti artyn, artyn.

—Mama!—suriko vaikas ne savo balsu ir puolė prie motinos.

—Kas, vaikeli? Ką ten pamatei? Užsnūdai, tur būt, ir prisisapnavo. Eik miego, eik mažyti!

Stepukas drebėjo, lyg iš eketės ištrauktas. Kai jis atsigavo, gėda buvo prisipažinti, kad jam pasivaidino. Jis atsigulė nevalges, nesusilaukęs nė tėvo grįžtant iš kaimo. Mažumą pramigęs, jis pabudo, tik valandėlei praverda-

mas akis, bet mintis, kad dabar užsnūdęs jis būtina sapnuos Liepsnamarę, vaiką išblaškė. Motina sėdėjo galvukoį, ant lovos ir lopė drabužį, o tėvas, matyti, ką tik grįžęs sėdėjo prie ugnies ir vyniojo nuo kojų autus.

—Ploviau tą pamušalą, tryniau—vienas kraujas. Lopiau ir mislinau: kas tave tamsioje girioje aplopys, kas?... Apsiverkiau. Pro ašaras adatos neregiau...—kalbėjo motina.

—Kai tik užšals upė, sako ir pareisiąs ledu. Jei tik pasieksiąs Karališkąjį šilą, ten jau surasiąs savuosius. Pasakojo jis man, kaip pašovė ir kaip nuo saviškių pasimetęs. Vėl vadinau, kad eitų į trobą. Sakau, sugysi greičiau. O jis—ne ir ne. Geriau, kad pašalinė akis manęs nematytų. Nenoriu, girdi, gerų žmonių pražudyti. Sužinotų, girdi, kad mane slepiate—pelenais vokiečiai jūs trobas paleistų ir pačius, iki mažiausio vaikelio, nukankintų...

—Apsaugok, apveizda, pasigailėk!...—persižegnojo motina ir du kartus namą peržegnojo.

—Suskaitė susipylęs į kepurę patronus ir sako: atsiskaičiuosim su vokiečiais, už viską švinu atsiseisim,—pasakojo tėvas.

—Gal ir savo vaikelius, žmoną kur turi?! Štai, lopau, vis mislinu: pasiūsiu jam marškinius ir autus šiltus įdusiu.

Ne viską Stepukas suprato iš tėvų kalbos, bet tai jau visai nebuvo panašu, nei į veršuką, nei į Liepsnamarę. Širdies gilumoje jis jautė, kad kalba ėjo apie žmogų, kuris atėjo pašautas ir kurį dabar slėpė šiene. Stepukas tarsi matė, kaip vyras guli šiene ir kažkodėl būtina panašus į Stulgį Viktorą, vasarą pavėžinąs jį ant šieno vėžimo. Tarsi guli sau šiene jis, su dryžuota liemene, kaip tuomet Viktoras, o liemenėje daug skylių, kur perėjo kulkos.

Naktį staiga suėmė šaltis ir rytą ant balų blizgėjo užsitraukęs pirmasai ledas. Stepukas užmiršo viską pasaulyje: ledas, lygus kaip stiklas, gulėjo grioviuose, pievų įlomėse. Ant malūno tvenkinio jau kibždėte kibždėjo vaikų, čia susispiečiančių į tirštą, juodą kupetą, ten vėl išsibarstančių lyg žirniai iš tolo ir nedi-desni už žirnius—o saulėje jų pačiūžos blykčiojo tarsi ugnelės.

Išsiprašė ir Stepukas motinos, kad jį leistų į upelį.

—Eik, tik vienas sau čiūžinėk. Kad nesusi-dėtum man su seniūno vaikais: žinai, koki tai šašai. Ir jų tėvas toks—už kapeiką žmogų parduotų.

—Vienas, mamytė, sau čiūšiu. Aš tik ši-tam gale upeliuko prie dumburio,—aiškinosi vaikas.

Prisirio Stepukas prie dešinės kojos pačiūžė, į kairiosios kojos klumpę įsikėlė vinį, kad ge-riau į ledą kibty, pasispiriant, ir išbėgo. Lys-vių grioviais, kur reikia pasispirdamas, o nuolaidesne vieta ir visai pakėlęs kairę, jis bematant atsidūrė upelyje. Čia buvo užvėja ir ledo kiek nori. Iš pradžių Stepukas įsidrąsino tik upelio pakraščiais, paskum perčiuožė sker-sai, išilgai—ledas nė nekrustelėjo. Gal nė valandėlės nepraejo, kai čia pat atsirado ir se-niūniukai, atčiuožę žemyn upe, iš malūno tven-kinio. Stepukas visai užmiršo motinos perspė-jimą, taip smagu jam buvo čiūžinėti. Bet da-bar ne tik pačiam čiūžinėti, o pasižiūrėti bu-vo ko: vyresnysis seniūniukas, Prancė, buvo pasirišęs ant abiejų kojų po geležinę pačiūžę, visai be medžio ir virvių, o tik su diržiukais. Dar tokių Stepukas nebuvo matęs! Žirgliuo-damas lyg tas vabalas—sruvėjas vandens pa-viršiuje, Prancė taip greitai švaistėsi, kad nie-kas nebūt jo pavijęs. Jis galėjo čiūžėti ir vie-na koja ir pakaitiūri ir abiejomis kojomis iš karto, net jų nepakeldamas, tik per kelius vin-guliuodamas. Matydamas spoksantį iš nuste-bimo Stepuką, Prancė suriko:

—Padaryk, va, taip,—atiduosiu pačiūžes!—ir pabėgėjęs kiek, vikst, apsisuko, lyg mentu-rųs košėje, ir rieda atbulas.

Abu Prancės broliai, tiesa, teturį po vieną pačiūžę, bet vis dėlto po geležinę, stengėsi ne-atsilikti nuo vyresniojo ir čia pritūpdami, ten apskudami nedidelį ratą, vis šaukė Stepukui:

—Pačiuožk taip, atiduosiu vargonėlius!

—Ką jis pačiuož, kaladę prisirišęs. Mat, ir vinį į klumpę įsivarė,—tik ledą gadina,—su panieka atsiliepė Prancė, iš kišenės sauja vis žerdamas sau į gerkle žirnius.

Stepukas stovėjo pakrašty ir sugėdintas, nužemintas ilgai žiūrėjo į seniūniukus.

—Apsiraišiojęs apivaromis kojas, lyg el-geta,—metė Stepukui pro šalį pračiuoždamas mažasis seniūniukas.

Galų gale Stepukas neišlaikė niekinamas ir atrėžė:

—O man tėtė nukals dar geresnes!

—Kad tavo tėtė nemoka kalti. Mūs tėtė, tai gali nukalti, ką tik nori!—atsikirto mažasis seniūniukas.

—O mano tėtė gali nukalti dūdą iš misin-gės ir šautuvą gali padaryti,—nenušileido Stepukas.

—Paklausk savo tėtės, gal jis tau nukals ka-benėką nosiai išsivalyti. Še, koks liūlys kabo išlindęs!—skaudžiai, lyg botagu sviedė Pran-cė ir pračiuoždamas taip bakstelėjo Stepuką, kad jis tik suplevėsavo rankomis ir čiūžtelė-jęs savo medine pačiūža koki žingsnį, išsitiesė ant ledo.

Seniūniukai juokėsi susiriesdami. Kai tik Stepuką išvyko atsistoti, jį vėl neklaužados stumtelėjo. Stepukas ir vėl išsitiesė. Šiaip taip nušliaužęs nuo ledo, vaikas nusivalė drabužį ir pasakė:

—Dėlto aš žinau vieną daiktą, o jūs neži-not... kas mūs klojime yra aš žinau! Kad pasakyčiau, atiduotumėt man vargonėlius, pa-čiūžes ir visus karvelius, ot. O aš jums nesa-kysiu.

Stepuko žodžiai padarė seniūno vaikams įspūdį. Didysis atžirgliavęs prie Stepuko, pa-klausė:

—O kas ten klojime yra?

—Sakiau, kad nesakysiu.

—Ko čia užpykai! Še, nusiimsiu pačiūžes ir galėsi pačiūžinėti. Gali sau visą valandą čiū-žinėti. Na, pasakyk.

Ot, nesakysiu.

—Nesakysi?

—Nesakysiu.

—O jei molinginių karvelių porą duosiu?

—Vis tiek nesakysiu.

Prancė pačiuo jau bebendantį pasitraukti Stepuką ir nutvėręs jį už rankos, pradėjo ją laužti. Stepuko net akyse aptemo, taip didysis palenkė pirštus atgalios. Ir tik dabar pamatęs pykčio iškreiptą Prancės veidą, vaikas supra-to, kad jis neklaužados valioje ir kad nepadės joki maldavimai. Stepuko sąmonėje šmėkšte-lėjo, kad jis kažką baisų ir negerą padarė. Visa savo būtybe vaikas jautė, kad to jis ne-turėjo sakyti. Valandėlei Stepukas pamatė vy-rą, gulintį šiene, vokiečius, pakartuosius Bur-binės laukuose ir begalinę baimę jį nusiaubė.

—Pasakysi, a?—šaukė Prancė, dabar jau parblošęs Stepuką ant žemės ir taip lauziąs jo ranką, taip mindąs keliais jo krūtinę, jog nelaimingajam net protas aptemo.

Suprasdamas, kad ilgiau negalės ištverti. Stepukas pro ašaras ištare:

—Paleisk, pasakysiu...

Tai buvo tik maža apgaulė, noras nors akimirkai išsilaisvinti iš kančių, o paskum kad ir numirti. Prancė paleido jo ranką.

—Ugi, zuikis...—pasakė Stepukas, visai negalvodamas ką, kad tik pasakyti. Tai buvo išsigelbėjimas.

—Koks zuikis?—Gyvas ar negyvas?

—Negyvas!—atsakė Stepukas, pats nežinodamas ką sakęs.

Prancė atsistojo, nuleido į kišenę ranką, pasisėmė iš ten žirnių sauja, sužėrė ją sau į burną, valgo ir žiūrė į Stepuką, val, ir žiūrė. Abu jo broliai čia pat.

—Aišku,—tarė Prancė,—dabar aišku kas mūsų kilpas krūmuose apvalo. Tu?

—Aš...—atsakė Stepukas, visai nebijodamas bausmės, laukdamas jos, prisiėmus sau neblūtą kaltę, kad tik išgelbėjus didžiąją klotimo paslaptį.

—Kiek zuikių kilpose radai?—vėl paklausė Prancė, gresmingai peržvelgdamas Stepuką nuo galvos iki kojų ir nuo kojų iki galvos.

—Vieną,—ramiai atsakė vaikas, alkūne iš lėto užsidengė veidą, į kurį laukė smūgio.

—Meluoji, vagie!—suriko Prancė ir taip kirtė Stepukui į prieširdžio tuštumą, kad jis tik aiktėlėjo, susirietė nusitverdama už šono, bet neparvirto. Antru smūgiu Prancė jam pataikė į smakrą, ir Stepukas krito ant ledo, pakaušiu net įnaizydama jį. Stepukui pasirodė, tarsi saulė danguje ištyso ilgu lopiniu, o paskum pačiro kibirkštėmis, ir visiška tamsa jį apgaubė.

Atsipeikėjo Stepukas, kai nieko aplinkui nebuvo. Ledas, išraižytas kur nekur pačiužų, blizgėjo ir švietė, taip švietė, kad skaudu buvo žiūrėti. Jis kilstelėjo galvą ir pajuto neapsakomą skausmą ir latakų po burna gulėjo kraujas. Akimi tik viena matė. Pabandė jis atsistoti, bet vėl sukniubo ir pirmą kart grūdziai pravirko. Mintis, kad jis numirs ant ledo ir kad varnos jam les akis, suteikė Stepukui jėgų ir vaikas pabandė šliaužti.

Kai Stepukas pasiekė namus, kaip jį sutiko motina, jis neatsiminė, tik nurengiamas ir tvarstomas, kartojo:

—Čiuožiau, čiuožiau, čiuožiau...

—Ir parvirtai, vaikeli...—padėjo jam motina.

—Ir parvirtai!—apsidžiaugė Stepukas, kad jam padėjo ištarti žodžius, kuriuos jau kuris laikas su tokiomis pastangomis jis stengėsi pasakyti.

Kai Stepukas pagijo ir pirmą kart priėjo prie lango, tai ne tik upelis, bet ir didžioji upė jau buvo apsitraukusi ledu. Iš tėvų kalbos vaikas suprato, kad vyras, slėptasis klojime, laimėgimai perėjo į aną pusę, į tamsius miškus, dunksojusius visu dangaus pakraščiu.

Naujuoju Keliu Kare ir Taikoj

(Tąsa nuo 77 pusl.)

Tai viena, antra—Teherano konferencijos nustatytų gairių ateitis priklausys nuo to, kaip jas žmonija supras ir jomis pasinaudos. Labai greitai laiku, net staiga, gali daug kas pasikeisti. Pavyzdžiui, jeigu lapkričio mėnesį Amerikos prezidentinius rinkimus laimėtų republikonų partija ir krašto vairs vėl patektų į huverinių republikonų rankas. Tokiam atsitikime, aišku, Teherano sutartis būtų pastatyta į rimtą pavojų, nes jiems bendradarbiavimas su Tarybų Sąjunga yra kaulas gerklėje. Teherano konferencijos tarimus ir dvasią gali pilnai praveisti gyvenimas tik tos jėgos, kurias karas pilnai pamokino, kurios pilnai įsitikinusias, kad išvengimui naujų tarptautinių konvulsijų ir katastrofų yra tikrai vienas kelias—kelias pilno ir nuoširdaus bendradarbiavimo tarpe Tarybų Sąjungos ir Amerikos ir Anglijos ir kitų kapitalistinių valstybių. O tas spėkas Amerikoje atstovauja prezidentas Rooseveltas.

Panašiai gali įvykti Anglijoje: valdžią gali pasiimti Teherano konferencijos prieštai. Tokiam atsitikime Teherano sutartims, planams ir idealams būtų užduotas skaudus smūgis.

Štai kur įeina mūsų vaidmuo—vaidmuo tos visuomenės, kuri nebenori eiti senuoju keliu į naujas krizes ir katastrofas, kuri trokšta, kad šis karas būtų paskutinis! Su sutriuškinimu Vokietijos ir Japonijos karo jėgų da automatiškai nebus sunaikintos tos jėgos, kurios gimdo fašizmą Amerikoje, Anglijoje ir kitose šalyse. Prieš jas kova turės eiti. Ta kova eina dabar. Joje privalo dalyvauti kiekvienas laisvės ir demokratijos mylėtojas.

LIETUVOS LIAUDIES DUKTĖ

Tarybų Sąjungos Didvyrei Marijai Melnikaitei

VACYS REIMERIS

Melsvieji Zarasai!
Kai rytas keliai už rūkstančių šilų,
Ir ežerų šimtai paskęsta saulės aukse,
Kai sužiba rasa tarpe miglų žilų,
Kai lengvas vėjas šuoliais liauksi
Bučiuodamas tylių pušų šakas,
Jūs stebuklingai grazūs Zarasai!

Prie jūsų mėlynųjų vandenų,
Ramių kalvų, išlindusių pušaitėm,—
Šiltais gegužės vakarais, menu,
Ir ji žvaigždės dangaus aksome skaitė.

Ir ji, kaip tūkstančiai jos seserų,
Dainuodavo dainas lietuvių rimais,
Apie saulėtekį ir klastą vakarų,
Apie vargelį, einantį arimais.

Nors akį vilgė ašarų rasa,
Ji jus mylėjo—savo gimtą šalį
Karštai, karštai, širdim visa,
Kaip motiną dukte mylėti gali.

* * *

Vėjai daužėsi įsirdę,
Pušys lankstėsi ir klupo,
Jos mažytę, kilnią širdį
Motina vygelėj supo.

Mik, dukrele, mik miegučio,
Tau paseksiu pasakėlę
Apie kiškį su margučiais,
Apie rainą katinėlį.

Apie karalaitės dvarą,
Už aukštų kalnų, už marių,
Apie pamotę negerą,
Apie žirgą gryo vario.

A, aa, miegok, Maryte,
Mik sapnučių stebuklingų...
Kalvėj jau anksčiausį rytą
Aidi kūjai dingų, dingų.

Jie lopšinės dainai taria,
Kala duoną kasdieninę,
Nes vargeliai susitarę
Slenkstį rūpesciais užpynė.

Mik, dukrele. Auk sveikutė.
Skirtas tau nelengvas kelias,—
Kilk aukštyn ir siek saulutės,
Kaip tas palaukio medelis.

Su gervėm skrido rudenys,
Pavasariai skubėjo upėm,
Marytė vėjui grūdinos,
Duonytė valgė rupią.

Pro debesio skiautėlę
Saulutė žvilgdė rasą,
Paguosdama prie kelio
Iš piemenėlę basą.

Suskirdę rankos, kojos
Bevaikant pono bandą,
Jos niekas neužstoja
Ir nieks užjauts nebando.

Kažkam linguoja javas,
Bitutės medų kopia
Ir obuolys ružavas
Kažkam prinoksta sode.

Laukai kas rytas žėri,
Langai prieš saulę tviska,
Bet tas ne josios gėriui,
Ne josios džiaugsmui viskas.

* * *

Surado ji save ir savo dalį,
Surado ją ir jos laisva šalis,
Kai saulėtoj dienų ano birželio
Nurūko dulkėmis laukai žali.

—O, tėviške! Ir tau dalia išpuolė,
Papuošusi tave bijūnais raudonais,

Kaip motina glaudi mane varguolę,
Kaip motina kalbi su mum jaunais.

O, Lietuva! Jaučiu aš tavo laimę,
Nes ji ir mano laimės kelrodė!
Maryte! Užsimiršk vargus ir baimę,
Užmiršk tamsias dienas, vargų duktę.

Atsimeni—svajojai, laukei, siekei,
Ilgėjaisi tu mokslo ir šviesos,
Dabar tai visa tavo! Ženk į priekį,
Jau niekas tau šio kelio nepastos.

Melsvieji Zarasai! Šilai kalnuoti,
Išbalę kopos, šilko ežerai!
Jaučiu dabar ir aš pasaulio plotį,
Matau aš jį vaizdingai, atvirai.

Pasauly daug kraštų ir daugel grožio,
Bet kas nustelbs grožybę Zarasų?
Ir kas pakeis rausvumą, kvapą rožių,
Lietuviškai įpintų tarp kasų?

Taip myliu aš tave, šalie gimtoji,
Ir siekiu rankomis apglėbt tave.
Pasidalint džiaugsmu, ką dovanojai
Ir savo laimės dalimi žavia.

Dabar tiktai. Dabar tik gimė gėris,
Suskambo gaidos mūs laisvų dainų.
Plačiai man kelias laimės atsivėrė
Ir aš juo, saulės vedama, einu!

* * *

O, laime, džiaugsmo, kur tu?
Kur jūs, o dienos šviesios?
Audra tėvynę purto,
Nuodėguliai išblėse.

Juodi arai pakibę
Vis ūžia karo dainą,
Argi ir vėl tamsybė,
Nelaisvė vėl ateina?

Nejau tai sapnas trumpas
Tos džiaugsmo dienos giedrios?
Ko laimė skrenda, klumpa,
Lyg baltosios žuvėdros?

Ir ko taip širdį gelia,
Ko ežerai aptemę,
Ir kas ugnim sau kelia
Nužymi mūsų žemėj?

O, protėviai ir bočiai,
Tautos margųjų raštų,
Vėl mindžioja kryžiuočiai
Ramaus lietuvio kraštą.

Tėvynė mano! Liaudie!
Atminkit seną tiesą,—
Tie žingsniai, tik sugauđę,
Mūs amžinųjų priešių!

* * *

Visur mirtis, visur verkšmai,
Nemiela savo žemėj...
Gimti namai, lyg ne namai,
Dienos šviesoj sutemę.

Tėvynė rauda. Taip klaiku.
Mirtis po šalį šliaužo,
Močiutės apverkia vaikus,
Švelnias rankas užlaužę.

Ir kas Marytę sulaukys
Tamsiom naktim lyg lakų vėją?
Ne ašaros mėsos akis,
Bet keršto ugnys lieja.

Lapelis mažas ir kuklus,
Sakytum vaiko parašytas,
Bet žodis jo drąsus, eiklus,
Nušvisdavo kaip rytas.

—Kam ašaros? Jos nepadės.
Kovon, narsi lietuvių laudie!
Ir, rods, iš kiekvienos raidės
Varpais kvietimas gaudė.

Gūdžioj tamsoj ugnies gaidys
Virš kolonisto ūkio kilo,
Tarpustoty vėl traukiny
Į šipulius suskilo.

Ir kai rūsy gilioj naktį,
Lietuvį žudė priešo šūvis,—
Už jį tuoj keršijo kiti,
Tuoj kitas kėlėsi lietuvis.

* * *

Našta vergovės taip sunki,
Drąsiusius žygin kerštas vedė,—
Išėjo didvyriai penki,
Marytė jų vadė.

Ji buvo kitados merga,
Anksčiau piemenė bandą ganė,

Bet šandien ji narsi, tvirta,
Jaunoji partizanė.

* * *

Šėlo tą dieną bangos putotos,
Dūkio audroj ežerai,
Gailiai šnarėjo pušys skarotos,
Kovėsi drąsūs kariai.

Priešų daugybė. Jų—tik sauželė,
Priešai—bailiai, jie—narsa!
Jie kilo kovai. Kova—jų kelias,
Kova—tėvynė visa!

Šūvių gaudimais miškas dejavo
Daugel sunkių valandų,
Vakaro skliautas liūdnas, ružavas,
Dažė balkšvumą veidų.

—Nepasiduosim! Niekinam mirtį!
Žūsime, jei lemta, kovoj,
Kaudamies narsiai, liūtais įnirtę,
Žemėj gimtoji ir savo.

Kniubo didvyriai. Krito ir priešai,
Ošė giružė sena...
Štai paskutinis veidas atvėso,
Liko Marytė viena.

Rankos pailso. Kraujas sukreko,
Ir šoviniai jau baigti.
Dar granata! Te ji savo pasako!
Lįskit žudikai pikti!

Senas Dukštas toks rūstus ir pilkas,
Ryto saulė spinduliais šykšti,
Lenkia galvą mėlynos vosilkos,
Kuždasi liūdnai rugiai minkšti.

Kartuvės lyg kryžius slėgia minią,
Šluosto ašarą skarelė raudona...
Veda jau... sumušę, iškankinę...
Ji rami, tvirta, drąsi, jauna!

Juosia kaklą virvė gelsvo lino,
Dar sekundė... kūkčioja minia...
—Neraudokite! Jie ašarų nežino,
Jie nemoka jausti krūtine!

—Mirštu aš už savo gimtą šalį,
Ir už saulę, tekančią rytuos!
Muškite vokiečius, kiek jūsų jėgos gali,
Greit džiugiai jums laisvę trimituos!

—Tegyvuoja Lietuva Tarybų!
Tegyvuoja Stalinas! Užgeso ji...
Veltui siekė brangią žemės ribą
Kojų pirštai kruvini, basi.

* * *

Nuo švenčionių ligi Kuršių marių,
Eina gandas lyg varpų daina,
Kaip kovojo prieš audras vakares,
Mūs dienų narsioji Gražina.

Apie ją vis ošia rūšios girios,
Teleškėna bangos Nemune,
Deda dainą jautrios liaudies lyros,
Šnara vėjas, lėkdamas žeme.

Ji—jauna gėlė tautos daržely
Amžinai žydės rausvais žiedais,
O jos vardas žengs garbingą kelią,
Su kilniausiais didvyrių vardais.

1944-3-23.

Grižkit!

Tais nudegintais takeliais,
Kai žolė žaliuos...
Grižkit, mano dienos žalios,
Grižkit atgalios!

Grižta lapkritys ir gruodis...
O gegužis—ne?
Nors išvargęs, nors pajuodęs,
Pilka miline...

Apkabins rankas man vėl jis:
(Metai jau treji!)
—Kokios šaltos letenėlės!
—Bet širdis kaitri.

Ir neklaus—ko mano plaukus
Nubėrė šarma.
Lyg ne šimtą metų laukus,
Būsiu—kaip pirma.

Ir gegužis ir birželis
Kaip pirma žaliuos...
Mano dienos, mano žalios
Grižta atgalios!

Salomėja Nėris.

KOVOS ĮSTATYMAS

ST. JASILIONIS

Kosto Korsako eilėraščių rinkinį, vardu "Kovos Įstatymas," išleido LTSR Valstybinė Leidykla Maskvoje, 1943 m.

Knygelėje telpa virš 30 eilėraščių, kurie yra parašyti šio karo metu, parašyti pažiam autoriui esant Tarybų Sąjungos gilumoje, už Lietuvos sienų,—vadinasi, kai brangią tėviškę Lietuvą trempia įdūkusių nacių gajos, kai žudo Lietuvos gyventojus, kai degina kaimus, kai kiekvienas takelis ir kryžkelė vaitoja skausmais. Autorius, kaip jautrios sielos asmuo, giliai atjaučia tėvynės skriaudas ir jas apdainuoja. Ne tik apdainuoja. Jis ir kelia tą galingą keršto dvasią, kad skriaudėjus iš tėvynės išvaryti, kad į Lietuvą atgrąžinti tą puikų žydėjimą, kuriuomi šalis jau buvo prąžydusi Tarybų valdžios gyvavimo laikotarpyje.

Korsaką mes žinome kaip vieną žymiųjų literatūros kritikų. Bet ve, atėjo karo audra, ir jis savo ugninius jausmus pavertė galiniais žodžiais, ginančiais brangią tėvynę. Savo eilėraštyje "Mūzai," tulpisime kitur, jis pasakė:

Tavęs sutikt aš netikėjau
Tarp karo siautulio baisaus.
Ir įeigu taip jau susidėjo,
Kad tavo balso vėl klausaus,

Tai tu, matyt, mane lankyti
Ryžties tik sielvarto metu—
Abu svečiai jūs neprasyti
Ateinant nuolatos kartu.

Mūza viliojo Korsaką dainuoti maištingas kovos dainas jaunystėje, niuriame kalėjime. Dabar ir vėl jį tam darbui pašaukė. Ir, sakydama, gražiai tas jo darbas vyksta.

Kalbėdamas apie kovos įstatymą, jis sako:

Kovojo tegalioja kovos tik įstatymas:
Už akį—akis, už mirtį—mirties atiduodamas smūgis.

Tegu tavo širdžiai bus gailėstis svetimas,
Ir priešo lavonai tave tepradžiugins.

Ir rodo jis, kaip dega miestai, sodybų pirkios, kaip nuo ašarų ir kraujo mirksta žemė, kaip kartuvių kilpoje vėjas supa kovotojus, kaip vaitoja motinos, žmonos ir verkia vaikai. O priešas griaua viską, kas buvo gražu ir naudinga.

Žvelgia Korsakas lietuvių literatūrą ir joje randa žymiųjų kovų atžymėjimus: šauksmus prieš bendrą tautos priešą, šauksmus į kovą prieš pavergėjus. Ir čionai jis primena savo draugams:

Draugai rašytojai, lietuviškos šalies poetai,
Tebus šis balsas mums, lyg šventas įkvėpimas.
Mūs raštuose kovon tešaukia kraujas, budelių pralietas.

Mūs dainose teskamba žodis, priespaudoj užkimes!

Kovojo mes tavo naują puslapį rašyt privalom
Su plunksna kantančia, lyg kardo ašmenim.
Ne rašalas ant popierio prie rašomojo stalo,
O kerštas degantis šiandien mus jungia su tavim.

Ilgesis ir meilė atveria širdies jausmus, o lūpos pasako žodžius. Eilėraštyje "Tau Parnešiu," kalba Korsakas mylimajai; ramina ją ir liepia laukti sugrįžtančio:

Tu lauk manęs, kaip laukia daigas po žeme
Pusnyių galo ir pavasario pradžios.
Griaustinio pirmo griaudime
Sugrįšiu pas tave atšvęsti pergalės didžios.

Toliau:

Ir karčią gėlą parnešiu tau nemigos naktų,
Ir gilų ilgesį, lyg jūros vandenai—
Jo nepasiekiamam dugne viena tik tu
Man per dienas ir per naktis lyg perlas gyvenai.
Tau savo meilę parnešiu kaip liepsną
kibirkšties,

Rusenusios tarp karo pelenų—
Ji mūs abu naujai sužėrusi nušvies
Ugnim atgijusių pavasario dienų.

Kalba Korsakas tėviškomis lūpomis apie
paliktą dukterį nacių okupuotoj tėvynėj, sie-
lojasi jos likimu:

Vaikeli mano! Ar skamba tavo juokas?
Ar krykštauji dar tu kaip volungė linksma?
O gal mirtis jau šermeninę giesmę suokia
Ir glosto tavo veidą ledine ranka?

Tačiau jam nesinori tikėti, kad brangus kū-
dikis būtų žuves. Tą svajonę jis stumia šalin,
o pats ramina viltimis:

Išnyk regijime klaikus! Ji negalėjo žūti!
Viltis širdy lig šiol dar neišsenka.
Kai baigs mirtis siaubingą karo piūtį,
Kaip paukštė krykštausi tu vėl ant mano rankų.

Jis ir sapne žaidžia su dukrele. Jis žvelgia
į vaikų ateitį, į vaikų, kurie "kaip sviediniai
be rūpesčio" gali bėgioti. Ir stoja jam klausimi-
mas:

Nejau ir jums vėl teks kartot tą baisią piūtį,
Nejau ir jums pasaulis bus vis toks nuožmus?

O ne! Matau aš jūsų ateitį. Iš tolo
Vilioja ji, kaip pasaka rami.
Tai jums atžels tas žydintis atolas,
Kurį šiandieną karas laisto kraujumi.

Pro dūmų debesis, pro gaisrų ugnis, auto-
rius mato naują tėvynės atgimimą. Jis tvirtai
įsitikinęs, kad pavasario giedroj prazys išlau-
žyti sodai, kad plieno kardas bus perkaltas į
arklą, o vietoj tankų—traktoriai suūs. Kaip
smagu, kad šiandieną tas tvirtas įsitikinimas
realizuojasi—Raudonoji Armija atėjo laisvin-
ti Lietuvą ir kitas nacių pavergtas šalis!

Asmeniškai man gražiausias yra Korsako
eilėraštis vardu "Lietuvos Vaduotojams." Jis
pasakoja raudonarmiečiams Lietuvos gražu-
mą, jos židrą vasaros dangų, jos kvapias pie-
vas, mergaičių šypseną, ir prašo vaduoti ją
"kaip savo krašto gimtą dalį." O baigia šiaip:

Ir kai nuo priešų ją apgyne
Jai laisvę durtuvais atnešit,
Jos lūpos rausti ims išbalę
Ir, džiaugsmo ašarą nubraukus,
Ji jums šypsosis, kaip ir man,
Padangę šypsena melsva,

Bučiuos jos vėjas jums veidan,
Kvepės žiedais gelsvi plaukai,
Giedos jos paukščiai ties galva
Ir sveikins jos beržai prie kelio,
Ir bus ji jums tokia miela,
Kaip jūsų tėviškės laukai,
Brangi ir jums, taip pat kaip man,
Ir taip, kaip motina sava—
Tėvynė mano—Lietuva.

Vadinasi, prašymas išklaustas—Lietuva
vaduojama. Dėkinga bus Lietuva raudonar-
miečiams, ypač tiems, kurie pirmiau ne tik
nepažino Lietuvos, o ir nebuvo apie ją girdėję!

Berniukas

Kregždė, širdute mieloji!
Man pasakyki—iš kur tu?
Ko krykšdama taip lekioji
Aplink tą griuvėsį kurtų.

Iš kokių miestų griuvėsių?
Kokio išdeginta lauko?
Aš tau rankelę ištiesiu,
Dėlą šiltutį ir jaukų.

Dieną ir vakarą moju.
Tavo sparneliai vis spurda.
Kregždė, širdute mieloji,
Man pasakyki—iš kur tu?

* * *

Ne bitė renka aukso medų
Čiobreluiose. Sumindė ją.
Kregždelė lizdo nesurado
Taip klaičiai krykščia danguje.

Ir tarp pajuodusių griuvėsių,
Kur saulėj byra pelenai,
Balta gėlė į saulę tiesia
Palūzusius sparnus švelniai.

Mes matėm gilią žemės prasmę
Iš kylančios baltos gėlės.
Gyvybė! Nėr už ją stipresnio—
Gyvybės nieks nenugalės.

Nikolskoje.

Miškas ir Tēvynē

Pastirē, nubalē ir laukai ir krūmai
 Šalns surakinti tvirtai.
 O ten miško siena kai išdidūs rūmai—
 Ruduo! Tu jam smūgį kirtai.
 Jų aukštos viršūnės lyg pasakų bonios,
 Ramios, spalvuotos, slaptingos,
 Nors ir jų vaizduotės kažin kaip malonios—
 Tikrybėj būtys skirtingos...

Nubirs tas puošnumas į šaltąją žemę
 Ir šakos paliks nuogumoj,
 O rudenio dienos vėjautos, atpamę
 Neglamonės jo šilumoj.

Tuomet žiema rūsti ateis nelauktoji,
 Ateis ji žiauri ir pikta.
 Jai to negirdėti, kada tu vaitoji—
 Tapsi tu viena palikta.

Ir per ilgą laiką tu jausi, kentėsi
 Nes audros tau laužys šakas,
 Vienok tą sunkumą tu vėl ištesėsi—
 Pusynai tave neapkas.

Pasikels iš naujo pavasario grožė
 Ir dabins ji tave vėla,
 O sniegą prašalins, kuris tave vožė
 Ir pakeis audynus tyla.

* * *

Taip blaškoma vėjo kelsis mūs Tėvynė,
 Ji kelsis iš skradžių kančios.
 Daug nebus didvyrių tų, kurie ją gynė—
 Nematys ausros brekštančios.

Bet atvaizdas jų puošnus ir didingas
 Įamžins jų drąsą, žygius...
 Ir pagerbs juos svietas naujas ir teisingas,
 Kad rovė fašizmo dygius.

Tuomet Tau, Tėvyne, pavasario gėlės
 Išdabins lankas ir sodus,
 O vaikai laimingi šauks: "Lietuva Kėlės!"
 Partrenktas bus priešas godus.

A Dagilis.

Ir Liejasi Kraujas

Ir liejasi kraujas ir miršta
 Kareiviai jauni kaip žiedai:
 Kad žemėj vargų nebebūtų,
 Kad žmonės gyventų laisvai,

Kad gąjios fašistų nekartų
 Žmonių nekaltų niekados,
 Vaikai mažučiai neverktų
 Prie šalto lavono mamos,

Ir mylimoj tėviškėj savo
 Galėtum dainuoti laisvai,
 Sugrįžti—džiaugtis kur gimėm,
 Kur mūsų gyvena tėvai.

Už tą jie aukoja gyvybę,
 Miršta, kovoja drąsiai,
 Tie narsūs broliai jaunuoliai,
 Broliukai mūs sakalai!

Kai pergalės dieną minėsime,
 Liaudis galvą jums lenks.
 Už laisvą gyvenimą brangų
 Jausmu dėkingumo pridengs.

P. Pilėnas.

LAKŠTINGALA NEGALI NEČIULBĖTI

Kai po šalnų pradės žydėti alyvos,—
 Lakštingala negali nečiulbėti...
 Tegul griuvėsių akys dar negyvos,
 Te vieškeliai išmalti ir duobėti,

Ir kvapas parako, lavonų
 Dar tebetvyro ant plikų dirvonų.
 Išlyginsim kelius, užsėsime laukus,
 Gimtasis židiny bus vėl jauskus!

O aušros vasaros—ankstyvos
 Mūs darbštumu turės stebėtis
 Jau šalnos baigiasi, žydės alyvos,—
 Lakštingala negali nečiulbėti.

Salomėja Nėris.

TRYS EILĖRAŠČIAI IŠ FRONTO

I.

Čionai galingai ošė plačios girios,
Šaltinių gėlas drumstėsi vanduo,
Kai kunigaikštis su šauniais didvyriais
Žirgus į žalgirį balnojo jot.

Praėjo metų daug. Sugriuvo senos pilys,
Su padavimais praeities gražiais.
Ir tik milžinkapiai pageltę ir nebylūs
Prie kelio šnabždasi su sverdančiais beržais.

Bet šiandien vėl čia kunigaikščiai kyla,
Žirgus balnoja, rodosi, eiklius.
Ir po beržais senų laikų vaidila
Užgauna griaudžiai verkiančius kanklius.

O krašte avių ir vyšnių sodų!
Paimki ginklą į rankas laiku.
Žvaigždėm ir vėl tu pasirodei
Saulėlydy po mėlynu kraigu.

Čia neveltui ir protėvių gyventa,
Ir tiek kovota dėl tavęs kadais.
Šiandien tau žemės antrą kartą lemta
Suruošti žalgirį ir suklestėt žiedais.

II.

Žinau, atsimenu baltutį linksmą sodą,
Trobelę, kurioje kas vakarą vėlai
Ratelis dūzgė tykliai ir vienodai,
Prie kurio tu, kaip vyšnia išbalai.

Atsimenu, kai užkrosnėje gulęs
Klausiau kaip verkia amžinas svirplys.
Lange, kaip slyva ant šakos, mėnulis
Žiūrėjo man į dideles akis.

Man visakas tada atrodė nauja—
Ratelio, svirplio ir nakties gaida.
Todėl nuo slenkščio pilką žemės sauja
Tada įbėriau aš ranka greita.

Toli už miesto liko mūsų namas.
Ir baltas linksmas sodas aplink jį

Ir jo langai, ir jojo lubos žemos
Ir visas jis įaugo man širdy.

Kur jis dabar? Ir koks gi jo likimas?
Gal pavėjui skrenda pelenai?...
Ir vis dėl to aš ten žiūriu akim vis
Ir jį taip pat dažnai miniu švelniai.

Ir jei kada rūstus likimas leis man
Vėl pamatyt jį vyšnių debesy,
Aš patydom prie durų jo prieisiu
Ir pabučiuosiu apkabinęs jį.

III.

Saulė raudona, atsimenu,
Ritos ratu vakaruos.
Tąsyk tvirtai apipynei man
Kaktą gyvatėm kasos.

Ėjo į frontą jau mašinos.
Ir pasidarė tykliau.
Aš pabučiavimų nešinas
Į kovos lauką vykau.

Jeigu jaunystę tranšejose
Mirties vylyčia pakirs,
Aukštai žvaigždė patekėjusi
Tą naktį žemėn nukris.

Visais kraštais, visom žemėmis,
Gedulo juodas kasas
Išskleidus, nenusižeminus,
Eik ir tą žvaigždę surask.

Ir nors po metų, po daugelio
Ir nors su juo, su kitu,
Savojo amžiaus pusiaukelėj
Vis atsimink mane tu.

Saulė raudona, atsimenu,
Ritos ratu vakaruos.
Tąsyk tvirtai apipynei man
Kaktą gyvatėm kasos.

E. Miežlaitis.

KARO KELIAIS

Lietuviškųjų Raudonosios Armijos Dalinių Kariams

I.

Per pūgą, sniegą, šaltį
Žygiavo jūs būriai.
Iš nuovargio pagelė
Vos laikėsi kariai.
Kiekvieną žingsnį kelio
Jūs plėšėt iš žiemos.
Aplink griuvėsiai. Nei medelio,
Nei lašo šilimos.

Atrodė, ligi galo
Jums neužteks jėgų.
Priglaus kietai sušalus
Jus žemė tarp sniegų
Ir šautuvo plieninio
Neišlaikys ranka.
Tartum akmuo—kuprinė,
Tartum akmuo—galva.
Tačiau pirmyn vis vedė
Jus plakanti širdis
Ir lygumoj bežadė
Jums švietė ateitis.
Jinai virš mūšio lauko,
Kaip auštanti diena,
Jus kovoje sulaukus,
Nušvito kruvina.
Ir šviesoje jos matėt
Jūs žemę Lietuvos,
Ir sprogime granatų
Kovojote dėl jos!

Septynios žygio dienos—
Iškrito net arkliai.
Aukštom pusnynom sienom
Užmūryti keliai.

II.

Per kaitrą, dulkes, lietu
Žygiavot vėl, kariai,
Ir kraujas, mūšiuose pralietas,
Jus vedė, tartum žiburiai,
Pirmyn per fronto naktį,
Pirmyn klampiais keliais,
Kur sodžiai baigia degti,
Kur tankai tepraeis.
Žiemos užgijo žaizdos,
Kerštu gaivino jus—

Ir atsilyginti su jais dar
Į mušiusėjote naujus.
Jų rudosios šimtinės
Mirtim mokėjo jum
Už kančią pavergtos tėvynės
Už baisią skriaudą mums.
Ir nešėte jūs laisvę
Ant durtuvų ašmens,
Kur krauju ją palaistėt—
Ten vėl ji augs, gyvens.
Belangės pirklių akys
Sutiko jus džiaugsmu,
Ir skepetėlės plakės
Ties pelenais namų.
Ir žemėje Oriolo
Prie kaimo Lietuva
Jums tėviškė iš tolo
Sušvito kaip gyva.

Kostas Korsakas.

Aš Mačiau

Mačiau aš plotus sunaikintus
Su įnagiais mirties naujais,
Žmones kai žvėris išmokintus,
Žemę pasriuvusią kraujais.

Ir slėgė širdį taip, kaip švinas
Dabarties sunkmena aitri,
Bet pro ją šviesios mintys pinas:
Patekės saulė mum kaitri.

Tik pakol saulė pasirodys,
Pakolei dausos sublaivės,
Ne vieną dar kryžikiakį skriodys
Iki jų amaras išdėvės.

O jų amaras tur dvėsti:
Užsprings jis savo žiaurumais,
Neilgai teks jiems nuodus plėsti
Kriminalysčių bjaurumais.

Spėka teisybės paims galę,
Gražins ramybę į gričias,
Vien tiktai griaučiai jų nubalę
Primins šias degančias kančias.

A. Dagilis.

Kovos Lauke

Štai, paraku oras taip sunkiai pritvinkęs,
O naktys žėruoja pašvaistėm gaisrų.
Ir žemė nuo skausmo įdubus, sulinkus
Vaitoja sprogimuos. Trošku ir aitrų.

Pabūklai įkaitę, ugnim, plienu taškos,
Padangėje nardo lėktuvų spiečius.
Matau, štai, sukepęs ne viens kraujo taškas
Lyg kekė rubinų ant pievų plačių.

Girdžiu, lyg pro sapną aš tėviškės raudą—
Tai močios vaitoja netekę sūnų.
Jaučiu, kraujas dega ir širdį taip skauda—
Vien tavo kančia aš šiandien gyvenu.

Dažnai mums prasiskiria žemė po kojų.
Granatos milinė mums aižo plienų.—
Mes einam į priekį, užmiršę pavojų
Per priešių lavonus, krūvas pelenų.

Mes nešam ant rankų tau, tėviške, laisvę,
Kaip kūdikį močia, per minų laukus.
Ne vienas iš mūsų krauju ją palaistė—
Jų kapą sesutės papuoš vainiku...

Kol laisvė Tėvynės retėžiais apkalta,
Kol priešas dar švaistos aplink mirtimi—
Mes nenuleisime ginklo pakelto—
Už mirtį—mokėsim priešui mirtimi!

V. Audronaša-Suchockis.

1943. X. 28.

Veikianti armija.

Šlama Liepos

(Prisiminus Lietuvą)

Šlama liepos vos begyvos,
liūdną dainą vis kartoja,
vis į rytų žvelgia šalį—
ar kovūnai neparjoja.

Liūdnos dienos jom paliko,
nes barbarai mindo šalį;
tų dainų, ką čia skambėjo,
nieks išgirsti nebegali.

Žuvo džiaugsmas susikaupęs,
žuvo darbui miklios rankos,
nes šalis jau be gerovės,—
tik grobuonys dūksta, trankos.

Gėlės lankoj nebemirga,
paukščių dainos nebeaidi;
tie grobuonys ir gegutę
bekukuojančią išbaidė.

Šlama liepos, šlama senos,
dvi, trys šakos telapuoja,—
piktas priešas brangią šalį
plėšia, vagia ir kamuoja.

—Ot, nudžiugsim,—taria liepos,—
kai sugrys raudonarmiečiai,
jie jie džiaugsmą tegabena,
jie darbų jaunatvę spiečia!

1944.

Stasys Jasilionis.

AMŽINĀSIS MIESTAS

Giesmē Apie Vilni

ANTANAS VENCLOVA

Kur liejasi Neris šventoji
Vilnelēs žybsi vandenai,
Pakalnēj naktys rūkā kļoja,
Ir sņaudžia amžini kalnai,
Žali siūbuoja girių plotai,
Dainas šlamēdami miglotai.

Jie šlama, žilajā senovē
Atmindami, kada čionai
Dar Gediminas priēšus kovē,
Kur jungias upių vandenai.
Mēlsvam rūkē žalių šilojų
Čia Vilnius amžinasis stoji.

Giŗgždējo prikrauti vėzimai,
Ir mykē jaučiai, tempdami
Plytas ir akmenis. Ir gimē
Tarp girių rūmai dyvini.
Ant kalno kēlē galvā savo
Puiki pilis. Miškai siūbavo.

Iš tolimų kraštų keliavo
Čia meistrai įmantrių darbų,
Ir visā didį meną savo
šviesiam skambėjime varpų
Iliejo, statulon įdėjo
Ir darbas šlovino kūrējā.

Šventovių sienose išrašē
Jie praeities laikų žodžius
Ir mēlsvame stikle vitražo
Jie paišē kūdikius mažus.
Trapus jų menas—stiklas plonas
Šlifavo akmenis, kolonas.

Į Vilniaus miestā žmonēs rinkos—
Laisvi pirkkliai svečių šalių.
Dundėjo gatvės, ūžē rinkos,
Ir kalnus prekių įvairių
Totorius, žydas, graikas krovē
Mūs Vilniaus laimei ir gerovei.

Ne kartā žybsėjo prieš saulē
šviesi liepsna aštrių kardų,
Ir sklido visame pasauly

šlovē didžiųjų mūs vardų:
Kęstutis, Vytautas kariavo
Dēl laisvės jauno krašto savo.

Žirgai čia žvengē išmankštinti,
Dundėjo per miškus keliai,
Kai savo krašto laisvės ginti
Tėvai mūs jojo atkakliai.
Ir skendėjo kraujų garuose
Ne kartā žemē vakaruose.

Ne kartā tamsios priešų gaujos
Sukrito pražūties duobėj,
Ir žengē amžiai, kartos naujos,
Bet Vilniaus nemirē garbē.
Nauji laikai—kiti ir vyrai—
Jie kardą pakeitē į lyrā.

Jau nebejoja kunigaikštis
Pro rūmų išpuoštus vartus,—
Pilis nutilo, gatvės, aikštės,
Tik dunkso kalnas išdidius,
Kolonos skamba tartum arfa
Ir supa vėjas bokšte varpā.

Ir tylumoį siaurų gatvelių,
Po dunkstančiais niūriais skliautais,
Tarp bokštų, statulų ir salių
Prie knygų sėdi su kitais
Mickevičius. Jam kartais rodos
Kerštingas senas Valenrodas,

Tai mano karžygę Gražiną
Tarp savo jojančių pulkų,
Tai Vėlinių naktis vaidinas
Koplyčioį tarp nykių laukų.
Labiau už laimę ir sveikatą
Jis Lietuvą brangint įprato.

Čia Daukanto akyse švinta
Nutilus amžių glūduma,
Iš plytų, laiko sunaikintų,
Skaisčia svajone kildama.
Kaip Lietuva, jam buvo šventas
Pajuodęs senas pergamentas.

Žemaičių žalias bunda kraštas
Kaitriuosiuos tuos Vilniaus spinduliuos.
Stanevičios ir Poškos raštas
Sužimba kaimuose tyliuos—
Ir ima kilt aušroj aptemę
Trobėlės po žemaičių žemę.

Laimėt čia darbininkai ėjo
Penktųjų metų kovoje,
Papliūpę salvėmis aidėjo
Padūmavus diena nauja—
Į laisvo darbo būtį šviesią
Vėl kraštui Vilnius kelią tiesė.

Čia pirmosios teatro ugnys
Išiziebė. Čia ties Nerim
Čiurlionio genijus bedugnis
Sušvito kėrinčia ugnim.
Fantastiškuos pilių griuvėsiuos
Jam brėžės mūsų dienos šviesios.

Čia Basanavičiui vaidinos
Senovė gintaro laše,
Tyliajam parke bernardinų
Naujų poetų akyse
Vaivorykštė spalvinga švito
Tarp Vilniaus bokštų ir granito.

Bet juodas debesys griausmingas
Iš kruvinų kovos garų
Užslinko, ir šviesa pradingo:
Vėl vokitės iš vakarų
Į kraštą nešė kalaviją
Ir kraują, ašaras, vergiją.

Liepsnojime ir dūmuos karo
Tarybinei respublikai
Vartus vėl Vilnius atidaro,
Vėl švinta jam nauji laikai.
Bet šlėktos Vilnių mindo koja,
Jį vanagas nasrais apžioja.

Ir slenka sunkios, rūsčios dienos.
Bajorai šaukia atvirai:
Kalėjimo jums skirtos sienos,
Mums—Vilniaus rūmai ir dvarai!
Nors kruvina kova už būvį,
Bet Vilniaus neužmiršk, lietuvi!

Mes neužmiršome, tarp gojų
Paskendusi tėvų piliel!
Naktų naktis mes nemiegojom,

Kaip vandenys sraunios Neries.
Ir Kaupui Vilnius šaukė toly:
“Manęs tu neužmirški, broli!”

Ir štai, ant kalno Gedimino
Raudona tviska vėliava,
Kuri gyvybę jam gražino.
Atgimus žengia Lietuva
Į naują būtį neregėtą—
Didingą, laisvą ir žvaigždėtą.

Viršum Neries, Vilnelės, kalno
Žvaigždynai dega naktimis
Rausva liepsna, ir lyg ant delno
Pakalnėj žėri ugnimis
Galingas senas mūsų miestas,
Naujos žydros aušros nušviestas.

Ir šimtai ten dirbtuvių ūžia,
Juodi vėl rūksta fabrikai.
Aplinkui sverdi lyg gegužų
Pražydę sodai ir laukai.
Apie senovės didžiavirius
Vėl šlama senos Vilniaus girios.

Lyg žiedas, pumpurą atvožęs,
Lyg perlas jūros vandenų,
Iškilo, Vilniau, tavo grožis
Mums iš senovės pelenų,
Ir traukė čia lietuvio širdį,
Lyg trokštantį šaltinis girdė.

Kaip laisvas debesų erelis
Skleidei tu, Lietuva, sparnus,
Ir didis, ir garbingas kelias
Tiktai per Vilnių vedė mus,
Lyg atsivėrę platūs vartai
Tėvų didžiųjų jaunai kartai.

Kolonų, arkų sutartinėj,
O, Vilniau tarp žalių kalvų,
Širdis buvai tu mūs krūtinėj
Simfonijoje garsų, spalvų.
Čia viskas džiugino mūs sielą,
Čia viskas buvo sava, miela.

Vėl universiteto salės
Suskambo Lietuvos žodžiu,
Vėl marmuras ir aikštės žalias
Aidėjo žingsniu išdidžiu,
Lyg potvynis, lyg džiaugsmo šventė
Tautos, pakilusios gyventi.

Senųjų freskų spalvos blankios
Ir bokštų atspindžiai Nery,
Baroko arba kiemo lankas
Ir vartų vartai atviri...
Poetas prieblandoj vitražų
Vėl Vilniuj savo giesmę rašo.

Vėl dailininkas kaltą ima
Išskrost gyvybei iš akmens.
Lyg po pasaulio sutvėrimo,
Gyvybė amžinai gyvena.
Šypsosis statula iškalta
Granito kieta šypsniu šaltu.

šypsosis, lyg bažnyčioj Petro
Ir Povilo tamsi mirtis,
Lyg šmėkla scenoje teatro,
žiauri, lyg mūsų praeitis.
O gal jos veidas juoksis laime,
Kaip juokiasi mergaitė kaime.

Tikrai, jos veidas juoksis laime
Kaip laisvėj šypsos Lietuva.
Kaip saulė, žerinti atšlaime,
Ir kaip padangė mūs melsva.
Tebus palaimintas jos džiaugsmas,
Težuva sielvartas ir skausmas!

Tesėdi mokslininkas senas
Prie vėlybos nakties šviesos!
Te židiny ugnis kūrenas
Ir dega liekanos tamsos!
Paėmęs seną pergamentą,
Temato tai, kas išgyventa,

Bet pro dulkėtas namo sienas
Mintim teveržias ateitin,
Kur aušta didžiosios mūs dienos,
Kur skrenda žemė vis pirmyn,—
Į šviesius amžių erdvių plotus,
Didžiais laimėjimais nuklotus.

Palaimintas būk, Vilniau, gimęs
Toliųjų amžių aušroje!
Tu mūs Atėnai, mūsų Rymas,
Tu mūs svajonė vis nauja,
Tu mūs alsavimas ir žadas,
Tu mūs dvasia, širdis ir vadas.

Bet danguje ir vėl paniurę
Grasmingai tvenkias debesiai,
Balti pajuosta Vilniaus rūmai,

žeravę saulėje šviesiai.
Susidrumscia Neris, Vilnelė,
Ir vėtra laužo girią žalią.

Naktis. Tamsoj pilki lėktuvai,
Sirenų klyksmas neramus,
Ir dusliai rūmų sienos griūva,
Ir liepsnos plakos po namus,
Ir tarp tamsaus sprogimų gausmo
Net lapas raitosi iš skausmo.

Gaisrų pašvaistėj bailiai krūpsi
šventieji nišose akmens.
Maža paukštytė—kur nutūps ji?
Nebėr jos lizdo prie šelmens!
Bažnyčių auksas tirpsta dūmuos,
Ir aklos liepsnos šoka rūmuos.

Vilkai ties miesto sienom staugia—
Jie mato mirtį, vejas ją.
Pūga klojoja naktį baugią,
Ir žvanga pančiai tamsoje.
Gesina vėjas vaško žvakę—
Ir rauda motinos apakę.

Tik kartais aikštėj šūvis dunda,
Ir neregėj tamsoj nakties
Vaikai drebėdami nubunda
Drėgnam alsavime mirties—
Ant kartuvių už lango varnos.
Naktis. Užgesusios liktarnos.

Spynoj plieninis raktas girgžda,
Ir žmonės kelias nuo akmens.
Ant sienų mirga žvakės pirštai,
Lyg saulė lapuose rudens.
Prožektoriai po dangų graibos,
Tartum lavono rankos laibos.

Yra gilus už miesto griovis,
Yra sunki, slopi naktis.
Yr kartuvės, yra vergovė
Ir badas, paniekla, mirtis.
Bet tu, teisybe nemarioji,
Kaip saulė danguje liepsnoji!

Liepsnoji partizano šūvy
Ir neapykantoj tautos,
Prakeikime visų lietuvių,
Mergaitės, Dukšte pakartos,
širdy didvyrių užkankintų—
Negėstančių kovos žibintų.

Teisybe laisvės amžinoji!
 Tu žingsniuos mūs šaunių pulkų
 Lyg vėliava aušroj liepsnoji
 Nuraudusioj ugnį šilkų!
 Pulkai jau eina. Tavo vartai
 Vėl atsivers didvyrių kartai!

Jau staugia Geležinis Vilkas
 Ant aukšto kalno ties Nerim.
 Naktis sunki, lyg sapnas ilgas,
 Greit praeitin tamsion nugrimis.
 Kaip Nemuno bangų ošimas,
 Nueis per kraštą atgimimas.

Galingi bokštai, rūmai didūs
 Dangaus žydrynėj mėlynuos,
 Ir spindulys virpės paklydęs
 Marguos karnyzų mezginiuos,
 Ir vėjas parkuose vakaris
 Skambės kaip seno varpo varis.

O, Vilniau, didis mūsų mieste!
 Tu mūs svajonė ir garbė!
 Mums amžinai neliauki šviesti
 Kovo, kūryboj ir darbe!
 Garbė tebus tiems, kas kovojo
 Už tavo laisvę ir rytojų!

1943 m. spalio-lapkritis.

Iš "Likusiai Nelaisvėje"

Manęs eilėraščių prašei,
 Tartum brangiausios dovanos,
 Bet nedaviau tada ašai
 Tau net eilutės nė vienos
 Ir tavo prašymui kurtus
 Vien šypsniį iškreipiau prašei.

Per tuos kasdieniškus metus
 Nebuvo man eilėraščiai
 Tas penas alkstančios širdies,
 Kuriuo gaivinas ji šiandien,
 Ir nemaniau, kad pasilies
 Jie tik tada, kai tau sudie
 Tartum prieš mirdamas tariu.
 Dabar širdim aš juos rašau,
 Dabar gal būtų daug geriau,
 Jei nenorėčiau aš jų tau
 Atnešt, tarytum dovanos,
 Iš karo grįždamas namo...

O, kaip aš laukiu tos dienos,
 Kai juos galėsi tu skaityt!...
 Bet gal neteks jau nė vienos
 Tau jų eilutės pamatyt!...
 Ir liks krūtinėj man tada
 Jie, lyg negyjanti žaizda,
 Ir skausmų gėlos kruvinos
 Nešiosiu vis širdy ašai,—
 Jog, lyg brangiausios dovanos,
 Manęs eilėraščių prašei.

Kostas Korsakas.

Sugrižimas

Kasdien trumpėja mūsų kelias
 Į gimtą žemę ir namus.
 Gal mėnesiai, o gal savaitės kelios
 Ugnies siena beskiris jau mus.

Ką rasim tėviškės padangėj,
 Pasrūvusioj gaisrų liepsna?
 Sodybos, mūsų širdžiai brangios,
 Žaizda žėruos gal kruvina.

Gal vien kapai, usnim apaugę,
 Gal vien degėsių pelenai—
 Ne tėvas, brolis, sesė, draugas
 Sutiks mus grįžusius tenai.

Ne džiaugsmo ašara blakstieną
 Suvilgys prie vartelių mums,
 O skausmas sugrižimo dieną
 Gal širdį pagieža sudrums.

Ir nors karti bus mūsų laimė—
 Visvien tegu jinai ateis.
 Užgis tos žaizdos ir savaime
 Ties gimto kaimo pelenais.

Tegu greičiau trumpės mūs kelias
 Į gimtą žemę ir namus,
 Tegu ne mėnesiai, o dienos kelios
 Ugnies siena beskiris jau mus.

Kostas Korsakas.

KNYGU APŽVALGA

PASITIKĖJIMAS, PROTAS IR CIVILIZACIJA

Pačioje pradžioje pereitų metų angliškajam pasaulyje pasirodė nedidelė knyga *"Faith, Reason and Civilization."* Ją parašė anglas Harold J. Laski, profesorius skaitančiajai visuomenei jau nebe šiandien gerai girdėtas. Jis yra aplankęs Ameriką. Jo straipsnių esame užtikę periodinėje spaudoje. Jis yra parašęs keletą knygų.

Profesorius Laski nėra mirus raidė nei Anglijos politiniame gyvenime. Jis suranda laiko tarti savo žodį visais diskusiniiais visuomenės reikalais. Politinis jo nusistatymas—*kairysis darbietis*, bet jis save skaito socialistu. Prieš karą Amerikos socialistai jį dažnai girdavo, bet dabar jau gražiai "ignoruoja." Ši Laskio knyga suteikia atsakymą. Laski, socialistų supratimu, išėjo iš "tiesos kelio," kai jis pradėjo suprasti Tarybų Sąjungos struktūrą, siekiant idealus. Jiems su juo, o jam su jais pasirodė nebe pakeliui.

Su šia knyga prof. Laski sunkiai nusidėjo ir komercinės spaudos knygų peržvalgybininkams. Praeityje jie jį dažnai švelniai paglostydavo, nes skaitydavo už kliebantį liberalą. Dabar gi jį jie bara supykusiai, nė mokinti nebesiima. Prof. Laski visai nuėjęs velniop!

O visas dalykas tame, kad "Faith, Reason and Civilization" bando rimtai diskusuoti patį opiausį žmonijos reikalą, būtent: *kur glūdi viltis ateities?* Nejaugi po šio karo pasilikis viskas taip, kaip buvo? Jeigu pasilikis, tai kam tos gražios šnektos apie laisvę ir pastovią taiką?

Kitais žodžiais, prof. Laski uždeda ant svarstyklių patį kapitalizmą. Pamatiniai juk kapitalizmas atsakingas už karus ir moderniosios civilizacijos nelaimes. Ar ir po karo žmonija vėl turi pasitikėti tuo kapitalizmu? Ar kapitalizmas, su savo didžiųjų religinių palydovu krikščionyste, pajėgus žmoniją prikelti naujam gyvenimui—laisvam ir bekariniam gyvenimui?

Jeigu ne, tai kur kita išeitis? Kur jieskoti naujų kelių ir idealų?

Prof. Laski atsako, kad nebereikia nė jieskoti. Tuos naujus kelius ir idealus žmonija jau yra suradusi. Juos žmonijai yra davusi Tarybų Sąjunga, arba didžioji rusų revoliucija. Juos tik reikia priimti ir įgyvendinti visur.

Dabar jau aišku, kodėl šio profesoriaus nebepažįsta socialistai ir kodėl jis taip nepatinka komerciniams peržvalgybininkams.

Didžioji rusų revoliucija, prof. Laskio supratimu, neapsiėjusi be kraštutinių ir "žiaurumų," kurių jis neužgiriąs ir neteisinaš. Tačiau "ir visa tai pripažįstant," sako Laski, "aš teigiu, kad pamatinė rusų revoliucijos idėja patenkina tas sąlygas, kurias turi patenkinti kiekviena nauja santvarka, kad jiniai galėtų užpildyti tą tuštumą, kuri paliko visuotinas senosios santvarkos puvimas. Ji (ta idėja) suteikia paprastam žmogui ne tik aukštesnę gerbuojo skalę, bet įpajėgina jį myti, kad jojo paties produktyviškosios pastangos yra tiesiog susijusios su pasiektą gerbuojo skale. Ir, kaip idėja, ji turi tą didžiulę socialinę vertybę, kad ji asmens vietos visuomenėje pagrindą padaro veikliu, vietoje neveiklaus. Rusų socialinėje santvarkoje žmonės negali gyventi kaip parazitai kitų pastangomis. Neigi joje asmuo gali tikėtis laimėti ką nors—o kiekvieno kitąjį santvarkoje gali tikėtis laimėti—, suorganizuodamas (palaidydamas) stotą daiktų; priešingai, toje santvarkoje suorganizavimas pertekliaus išeina ant naudos kaip asmeniui, taip visuomenei. Tinkama, tuo būdu, daryti išvadą, jog rusų revoliucija padarė galą tai socialinei santvarkai, kurioje žmogaus turtas suteikia jam galią ant kitų žmonių..." (Pusl. 44.)

Šitokia yra prof. Laskio knygos tezė. Paskui jis ją plačiausiai išlukštena. Jis parodo tos idėjos laimėjimus. Jis primena, kad žmonijos, tai yra, didžiosios jos dalies, nelaimė ir buvo tame, kad jiniai nepajėgė arba nenorėjo suprasti tos idėjos ir vietoje kooperuoti su Tarybų Sąjunga, prieš ją kovojo ir tuomi išauk-

lėjo fašistinį bestiją. Tiktai šis karas daugeliui atidarė akis ir parodė tiesą apie rusų revoliucijos idėjos reikšmę ir galybę. Bet ir šiandien, pasak jo, didžiausius pavojus tebėra tame, kad daugybė žmonių nenori pripažinti Rusijai to vaidmens—panašaus, tik kitais laikais ir kitose sąlygose,—kokį suvaidino pradžioje krikščionybė, vėliau (1789) didžioji francūzų revoliucija.

Prof. Laski nurodo, kad tiesa buvo tu, kuri skelbė, jog socialistinė santvarka yra aukštesnė už kapitalistinę santvarką. Tatai pilnai įrodė Tarybų Sąjunga. Tarybų Sąjungos atsiekimus jis skaito tiesiog stebuklingais, ypatinai jie stebuklingi yra, jeigu mes atminsime, kad "per visą laikotarpį nuo 1917 m. iki 1941 m. nebuvo kapitalistinės šalies, kuri būtų netroškus Tarybų Sąjungos sugriuvimo, visos jos nenorėjo įsteigti nei socialinių, nei politinių normalių ryšių su jos žmonėmis" (p. 146).

Iš to, kas viršuje pasakyta apie šią prof. Laskio knygą, nereikia suprasti, jog galima sutikti su viskuom, ką jis joje rašo. Negalima sutikti, pavyzdžiui, su jo kažin kokių bandymu tą didžiąją rusų revoliucijos idėją padaryti koku tai nauju tikėjimu. Be to, profesoriaus taip energingai pravestas paralelizmas tarpe tos idėjos ir krikščionybės, pastarosios jaunystėje, neprivalo būti imamas be didžiulės dozės kritikos. Ši jo knygos styga dažnai nesiharmonizuoja su istorija ir skamba klaidingai. Dažnai susidaro įspūdis, kad profesorius sušilęs jieško krikščionybėje tų socialinių vertybių, kurių jinais nėra užsitarnavus bei turėjus.

Tačiau, nepaisant šių ir kitų autoriaus "paslydimų", veikalas "Faith, Reason and Civilization" užsitarnauja stambios šių dienų literatūros istorijoje vietos. Joje iškeltais klausimais daug kas susidomės. Jau tas vienas faktas, kad ši Laskio knyga buvo net po kelius atvejus didžiųjų komercinių dienraščių atmes-ta ir "sukritikuota," parodo jos temos aktualumą.

NAUJI LIETUVIŠKI LEIDINIAI

Lietuvos rašytojai, pasitraukę Tarybų Sąjungos gilumon, daug rašo ir kuria. Pasirodo, kad Tarybinės Lietuvos Valstybinė Leidykla irgi yra persikėlusi į Maskvą ir karo metu daug išleidžia lietuviškų knygų bei brošiūrų.

Keletas jų yra pasiekę ir mus amerikiečius. Kadangi Tarybų Sąjungos gilumoje veikia visa eilė lietuviškų mokyklų, tai reikėjo vadovėlio. Dar 1943 metais Valstybinė Leidykla išleido "*Lietuvių Kalbos Gramatiką*." Ją paruošė Juozas Žiugžda. Tai labai gražiai paruoštas lietuviškai mokyklai vadovėlis.

Tais pačiais metais Valstybinė Leidykla išleido brošiūrą "*Ką Atnešė Hitlerininkai Lietuvos Jaunimui*." Ją parašė F. Bieliauskas, žymus Lietuvos jaunimo veikėjas. Brošiūros autorius vaizdingai parodo hitlerininkų barbariškus darbus. Girdi, Hitleris pasakė: "Mes esame barbarai ir norime būti barbarais." Taip jie ir elgiasi Lietuvoje: kaip pikčiausi barbarai. Jie yra pamiršę visokį žmoniškumą. Jie plėšia ir niokoja Lietuvą. Jie naikina Lietuvos jaunimą. Bieliauskas teisingai sako, kad hitlerininkai yra "kruvini jaunimo priešai." Jie medžioja ir veža Lietuvos jaunimą Vokietijon katorginiams darbams. "Išvežtieji iš Lietuvos vyrai ir moterys," sako brošiūros autorius, "kaip ir visi užsienio darbininkai, laikomi pasibaisėtinoje sąlygoje." Jis cituoja visą eilę laiškų nuo lietuvių, gautų iš Vokietijos. Šiurpūs tie laiškai. Išvežtųjų padėtis baisi.

Nors pernai Raudonoji Armija dar buvo gana toli nuo Lietuvos, bet brošiūros autorius reikšė viltį, kad "Lietuvos išvadavimo valanda jau arti." Ir sako: "Šventas Lietuvos jaunimo uždavinys—padėti Raudonajai Armijai išvaduoti mūsų gimtąją šalį ir atstatyti laisvą Tarybų Lietuvą, kuri vėl atidarys mūs jaunimui visus kelius į darbą, į mokslą, į laimę."

Šis Lietuvos jaunimo vado balsas nepasiliko balsu girioje. Lietuvos jaunimas padeda Raudonajai Armijai išlaisvinti Lietuvą iš hitlerinės vergijos.

Taip pat Lietuvos veikėjai, dirbą Tarybų Sąjungos gilumoje, išleido brošiūrą "*Amerikos Lietuviai Kovoje prieš Vokiškąją Okupaciją*." Ją parašė R. Šarmaitis, nenuilstantis veikėjas ir rašytojas. Šioje brošiūraitėje randame davinį apie Amerikos lietuvių pastangas pagelbėti lietuvių tautai išsilaisvinti iš na-cijų okupacijos. Joje parodoma, kaip aukštai Tarybų Sąjungos gilumoje gyveną lietuviai įvertina amerikiečių pasiūstas dovanas. Tas turėtų paskatinti mus amerikiečius dar energingiau teikti Lietuvos žmonėms medžiaginės ir moralinės pagalbos.

BAISIOJI AMERIKOS REVOLIUCIJOS ŽIEMA

"*Conceived in Liberty*," parašė Howard Fast, 389 pusl.

Žurnalo skaitytojai jau esate girdėję apie šį autorių. Jo populiarį knygą "Citizen Tom Paine" buvo trumpai paminėta. Ši jo knyga, "*Conceived in Liberty*" (Laisvėje Pradėta), irgi novelė iš Amerikos istorijos. Fast yra pamėgęs knistis į revoliucinę Amerikos praeitį ir rodyti ją šių dienų amerikiečiams.

Šis jo veikalas taikytas nušvietimui, novelės formoje, baisiosios 1777 metų žiemos. Jis kalba apie Amerikos revoliucinės armijos, vadovaujamos George Washington, padėtį Valley Forge klonyje. Ta garsi istorinė vieta randasi už keliolikos mylių nuo Philadelphia. Išvyta iš New Yorko ir nugarūsta per New Jersey, ten ta armija žiemavojo. Daug istorijų apie tai parašyta. Tai buvo liūdniausias ir desperatiškiausias Amerikos revoliucijos laikotarpis. Vargiai kuri kita armija pasaulio istorijoje buvo priversta pergyventi tokias sunkias, tokias desperatiškas ir beviltiškas dienas, kokios teko Washingtono armijai tą žiemą Valley Forge. Nuo šalčio ir bado kareiviai krito, kaip rudens vėjo plėšomi nuo medžių lapai.

Knygos autorius paėmė ir atvaizdavo gyvenimą saujalės tos armijos kareivių, viso labo aštuonių, kurie buvo bepalikę iš viso New Yorko 4-tojo Regimento. Kiti regimento nariai krito kovoje, arba mirė nepanešdami nuovargio ir alkio. Gyvenimas gi šių aštuonių, aišku, buvo gyvenimas visų Washingtono armijos likučių po to, kai ji buvo sumušta ir priversta trauktis iki už Philadelphia.

Pagaliau, kai pasibaigė ta baisioji žiema, kai pavasaris prašvito ir ta "armija," arba jos maži likučiai pradėjo ruoštis naujiems žygiams prieš daug skaitlingesnį ir stipresnį priešą (prieš gerai pamaitintus ir apginkluotus anglus ir jų pasisamdytus vokiečius), iš tų aštuonių draugų buvo bepalikę viso labo tik trys—kitus nuskynė šaltis ir badas, o vienas buvo pakartas už nušovimą kito kareivio! Suprantama, kad Fast piešia tos desperatiškos

padėties tą žiemą remdamas istorine vėsa prideda, sunku ja, tačiau, kalba apie Valley Forge mą.

Knyga rašyta pirmuoju asmeniu, autorius pasivadina save Allen Halle, tų aštuonių, ir pasakoja padėtį. Tai gana lengva ir įdomi istorinės novelės forma. Skaitytojai kaip kokia biografinė. Kartais visai pamiršti, kad skaitai novelę, o ne įspūdžius žmogaus, kuris ten buvo ir visus tuos įvykius pergyveno ir juose aktyviai dalyvavo.

Tačiau tas dar nereiškia, kad Fasto "*Conceived in Liberty*" knyga nukenčia nuo labai stambių trūkumų bei klaidų. Joje, mano supratimu, per daug tamsiomis spalvomis nupieštas George Washingtono charakteris. Jis kartais padaromas net dideliu beširdžiu. Pavyzdžiui, jojo užsilaikymas teisiant tris kareivius, kurie bandė pabėgti ir tapo sugauti, labai žiaurus. Iš antros pusės, Hamiltonas perstatomas nepaprastu gėrąširdžiu ir minkštaširdžiu.

Be to, ir armijos atsinešimas linkui karinių ir revoliucijos vadų skamba neįtikinamai, istoriškai nepagrįstai. Pavyzdžiui, iš visos tos grupės kovūnų tik tai pora (Ely Jackson ir Jacob Eagen) šiek tiek supranta revoliuciją ir nenustoja vilties, pasitiki laimėjimu ir nauju gyvenimu po revoliucijos. Visi kiti beviltingi desperatai, kurie kiekvieno burnos atidarymu prakeikia tuos, kurie revoliuciją pradėjo bei jai vadovauja. Pavyzdžiui, randame tokį vieną kareivių pokalbį, geriant tostą: "John ir Sam Adamsams, lai jie būna pakarti!"

"Kontinentaliam Kongresui, lai jie supūva pekleje!"

Visa knyga taip ir mirga panašiais tos armijos sentimentais. O aišku: jei tokia būtų buvus amerikiečių armijos dominuojanti dvasia, kad ir jos desperatiškiausiose valandose, ji nebūtų galėjusi atsipeikėti ir paskui su-triuškinti daug galingesnes priešų jėgas.

Taigi, Fast knygos didžiausias trūkumas bei silpnumas ir bus tame nesugebėjime perduoti skaitytojui tikrosios to Amerikos laikotarpio kaip šalies gyventojų, taip armijos ir jos vadovybės dvasios.

Darbininkų Su Jubiliejinis Va

10-tasis Vajus Tęsis Nuo Rugsėjo 1, 1944, Iki Gruodžio 1, 1945; Tai Bus Jubiliejinis Vajus Minėjimui 15 Metų
Sukakties Nuo LD S Susiorganizavimo

1944

Spalių 14, 1930 metais LDS buvo inkorporuotas. Dabar sueina jau 15 metų nuo mūsų Susivienijimo susiorganizavimo. Šis vajas todėl vadinasi jubiliejinis—paminėjimui 15 metų sukakties nuo LDS susikūrimo.

Šiame vajuje visi nauji nariai nuo 2 metų amžiaus iki 60 metų priimami į visus apdraudos ir nuo 16 metų iki 50 metų amžiaus į pašalpos skyrius be jokios įstojimo mokesčių.

Tai vajas, kuriame visi turime dalyvauti, kad padidinti LDS narių skaičių ir išauginti dar tvirtesnę mūsų organizaciją, kuri aktyviai dalyvauja karo laimėjimo pastangose. Tai sykiu ir karo laimėjimo vajas. Šiame vajuje mes turime atpildyti tą spragą, kurią paliko LDS nariai kareiviai, išėdami karinėn tarnybom.

Didelės Vajininkams Dovanos

Tie vajininkai, kurie daugiausia naujų narių įrašys, apart reguliario atlyginimo, gaus sekamas keturias dovanas karo bonais:

Pirma dovana	\$100.00
Antra dovana	\$75.00
Trečia dovana	\$50.00
Ketvirta dovana	\$25.00

Laimėjimui pirmos dovanos reikia įrašyti ne mažiau kaip 60 naujų narių; laimėjimui antros dovanos reikia įrašyti ne mažiau 50 naujų narių; laimėjimui trečios—ne mažiau 35 naujų narių; laimėjimui ketvirtos—ne mažiau 20 naujų narių.

Apart reguliario atlyginimo bus mokama vajininkams po \$5.00 už kiekvieną dešimtį įrašytų ir Centre priimtų naujų narių, suaugusių arba vaikų. To atlyginimo negaus tik tie vajininkai, kurie laimės keturias didžiąsias dovanas.

Vajininkais bus skaitomi visi tie, kurie tik įrašys naujų narių. Daugiau informacijų telpa LDS organe "Tiesoje."

Lietuvių Darbininkų Susivienijimas

419 Lorimer Street
Brooklyn, 6, N. Y.

